

วิธีสร้างบุญบารมี

พระนิพนธ์ใน

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช

สกลมหาสังฆปริณายก องค์ที่ ๑๙

วัดบวรนิเวศวิหาร

ธรรมทาน น้อมถวายเป็นพุทธบูชา

เนื่องในวโรกาส ๘๔ พรรษา มหาราชชา

เฉลิมพระชนมพรรษา วันจันทร์ที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๔

เพื่อให้มีอันสงส์ ดำรงพระพุทธศาสนา

ให้สถิตมั่นคง ดำรงยั่งยืน ในความเป็นศาสนาประจำชาติไทย

และแผ่ขยายไปยังมวลมนุษย์ทั้งหลายทั่วสากลโลก

ให้ได้รับความสุข สงบ สว่างใจ เข้าถึง มรรค ผล นิพพาน

ในชาติปัจจุบัน ทนในพุทธอันตรนี้ด้วยเทอญ.

ขออานุภาพคุณพระศรีรัตนตรัย และอันสงส์แห่งธรรมทานในครั้งนี้
จงเป็นพลวปัจจัย ให้ผู้ร่วมจัดพิมพ์และผู้อ่านทุกท่าน จงเจริญด้วยจตุรพิธพรชัย

ประสพสุขสมหวัง ในปรารถนาอันเป็นกุศลทั้งปวง

มีตนเป็นที่พึ่ง ยังประโยชน์ตนและท่านให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท

เข้าถึงมรรค ผล นิพพาน ในชาติปัจจุบัน โดยเร็วพลันเทอญ.

วิธีสร้างบุญบารมี

พระนิพนธ์ใน สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

ISBN : 974-93323-0-X

พิมพ์เผยแพร่โดย

มูลนิธิธรรมวิहार พระภาสกร ฐิริวฑฒโน ภาวิไล
เลขทะเบียนเลขที่ ชม 294

อาคารธรรมสถาน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
วัดฝายหิน มช. 67 หมู่ 1 บ.ฝายหิน ถ.สุเทพ
ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200
โทร : 053-943684

สถิติการพิมพ์ โดยกองทุน/มูลนิธิธรรมวิहार ภ.ภ.ภ.

พิมพ์ครั้งที่ 1-18	พ.ศ. 2548-2551	จำนวน	1,837,700	เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 19-32	พ.ศ. 2552-2553	จำนวน	1,187,374	เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 33	กุมภาพันธ์ 2554	จำนวน	74,000	เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 34	เมษายน 2554	จำนวน	70,000	เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 35	พฤษภาคม 2554	จำนวน	35,000	เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 36	กรกฎาคม 2554	จำนวน	74,000	เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 37	ตุลาคม 2554	จำนวน	125,000	เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ 38	ธันวาคม 2554	จำนวน	36,000	เล่ม

พิมพ์ที่

บริษัท พิมพ์สวย จำกัด
5/5 ถ.เทศบาลรังสฤษฎ์เหนือ
ลาดยาว จตุจักร กรุงเทพฯ 10900
โทร : 0-2953-9600 โทรสาร : 0-2953-9606
www.DhammaBookstore.com

ราคาปก

(เชิญร่วมสร้างบุญบารมีตามอัธยาศัย)

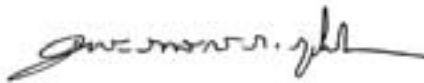
คำนำในการพิมพ์ครั้งที่ ๓๘

๘๔ พรรชามหาราชา เฉลิมพระชนมพรรษา พ.ศ. ๒๕๕๔

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว บรมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ผู้ทรงพระมหากรุณาธิคุณอันสูงยิ่ง ทรงครองสิริราชสมบัติยาวนานกว่าพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ในประวัติศาสตร์ไทย ตลอดระยะเวลาที่ทรงเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ ดำรงพระประมุขของประเทศ นับแต่พุทธศักราช ๒๔๘๗ จวบถึงปัจจุบัน ได้ทรงมีพระวิริยะอุตสาหะ ปฏิบัติพระราชกรณียกิจนานัปการ อยู่ในทศพิธราชธรรมและจักรวรรดิวัตรโดยมั่นคง ครบถ้วนบริบูรณ์ตลอดมา อำนาจประโยชน์ใหญ่หลวง เจริญมั่นคงสมบูรณ์พูนสุขแก่ประเทศชาติและพลกนิกร ทั้งยังทรงตั้งมั่นในชาติติยราชประเพณี กอปรด้วยพระราชจริยาวัตรอันงดงาม อยู่ในยุติธรรมครรลอง ยังปิดโสมนัสแก่ชนทั่วไปทั้งในและต่างประเทศ พระเกียรติคุณขจรขยายไกล เป็นที่ยอมรับนับถือของนานาอารยประเทศ

มูลนิธิธรรมวิหาร ภ.ภ.ภ. ได้จัดพิมพ์หนังสือ “วิธีสร้างบุญบารมี” พระนิพนธ์ในสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ซึ่งมีเนื้อหาครอบคลุมการบำเพ็ญบุญกุศريا คือทาน ศีล ภาวนา อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ผู้สนใจ ตั้งแต่เริ่มต้น จนถึงการทำที่สุดแห่งทุกข์ คือมรรค ผล และนิพพานให้แจ้งในปัจจุบัน ซึ่งคณะศรัทธาได้มีมหากุศลจิต บริจาคปัจจัยสมทบทุนพิมพ์หนังสือเล่มนี้อีกเป็นครั้งที่ ๓๘ เพื่อแจกจ่ายเป็นธรรมทานในวโรกาส ๘๔ พรรชามหาราชา เฉลิมพระชนมพรรษา วันจันทร์ที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ เพื่อให้มีอันสงส์ดำรงพระพุทธศาสนา ให้สถิตมั่นคงดำรงยั่งยืนในความ เป็นศาสนาประจำชาติไทย และแผ่ขยายไปยังมวลมนุษยชาติ ให้ได้รับความร่มเย็นเป็นสุข เข้าถึง มรรค ผล นิพพาน ในชาติปัจจุบัน ทันในพุทธอันตรนี้เทอญ.

โฆทนาสาธุ โฆทนาสาธุ โฆทนาสาธุ

พระภาสกร ภูริวฑฒโน (ภาวิไล)

ประธานกรรมการมูลนิธิธรรมวิหาร ภ.ภ.ภ.

ผู้อำนวยการ ธรรมสถาน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (วัดฝายหิน)

มูลนิธิธรรมวิหาร
พระภาสกร ภูริวฑฒโน ภาวีไล

เลขทะเบียนเลขที่ ชม 294
อนุมัติ ณ วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๕๓

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อการกุศล บำรุงพระพุทธศาสนา และส่งเสริมการศึกษา ตลอดจนงานการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม และพลังงาน
๒. เพื่อการเผยแผ่หลักธรรม ตลอดจนงานการผลิตสื่อในทางพระพุทธศาสนา การศึกษา และการอนุรักษ์ฯ
๓. เพื่อให้ความช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุนการศึกษา หรือการวิจัยทางพุทธศาสนาทุกระดับ

๔. เพื่อจัดหา สนับสนุน และให้ทุนการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร แม่ชี และเยาวชนที่ประพฤติดีปฏิบัติชอบตามหลักพระพุทธศาสนาแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์

๕. เพื่อดำเนินการสาธารณประโยชน์ หรือร่วมมือกับองค์การการกุศลอื่นๆ เพื่อสาธารณประโยชน์

๖. ไม่ดำเนินการเกี่ยวข้องกับการเมืองแต่ประการใด

สำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ ณ อาคารธรรมสถาน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วัดฝายหิน เลขที่ ๖๗ หมู่ที่ ๑ บ้านฝายหิน ถ.สุเทพ ต.สุเทพ อ.เมืองเชียงใหม่ จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐ โทร./โทรสาร 053-943684

วิธีสร้างบุญบารมี

บุญ ความหมายของบุญ¹ คือ เครื่องชำระสันดาน ความดี กุศล ความสุข ความประพฤติชอบทางกาย วาจา ใจ และกุศลธรรม

มีพุทธพจน์ ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ว่า “ท่านทั้งหลาย อย่ากลัวต่อบุญเลย เพราะคำว่าบุญนี้เป็นชื่อของความสุข”

บารมี มาจากคำบาลีว่า “ปารมี” มีความหมายว่า “คุณความดี ที่บำเพ็ญอย่างยิ่งยวด เพื่อบรรลุจุดหมายอันสูงยิ่ง” หรืออีกความหมายหนึ่งคือ “ความดีที่บำเพ็ญไว้, ข้อปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงพระนิพพาน”

วิธีสร้างบุญบารมี หรือที่ตั้งแห่งการทำบุญในพระพุทธศาสนานั้น มีอยู่ ๓ ขั้นตอน คือ การให้ทาน การรักษาศีล และการเจริญภาวนา² นิยมเรียกกันว่า “ทาน ศีล ภาวนา” ซึ่งการให้ทานหรือทำทานนั้น เป็นการสร้างบุญที่เป็นเบื้องต้นที่สุด ได้บุญน้อยที่สุดในการทำบุญทั้ง ๓ ขั้นนี้ ซึ่งไม่ว่าจะสร้างบุญด้วยการให้ทานมากมายเพียงไร ก็ไม่มีทางที่จะได้บุญมากกว่าการรักษาศีลไปได้ และถึงจะถือศีลเข้มขันเคร่งครัดอย่างไร ก็ไม่มีทางจะได้บุญมากเกินไปกว่าการเจริญภาวนาไปได้ ฉะนั้นการเจริญภาวนา จึงเป็นการสร้างบุญบารมีที่มีกำลังสูงที่สุด ได้บุญบารมีมากที่สุด

¹ หนังสือพจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์ โดย พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ให้ความหมายของคำว่า “บุญ” ไว้ว่า บุญ คือ เครื่องชำระสันดาน, ความดี, กุศล, ความสุข, ความประพฤติชอบทางกาย วาจาและใจ, กุศลธรรม

² บุญกิริยาวัตถุ ๓ ที่ตั้งแห่งการทำบุญ ได้แก่ ๑) ทานมัย ให้ปันสิ่งของ ๒) สीलมัย รักษาศีล ประพฤติชอบ ๓) ภาวนามัย เจริญภาวนา ให้สุขสงบ และสว่างใจ

ทุกวันนี้เราส่วนใหญ่เน้นแต่การให้ทานอย่างเดียว เช่น ทำบุญ ตักบาตร ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า สละทรัพย์สินสร้างโบสถ์วิหาร ศาลาการเปรียญ ส่วนการวิดิตรักษาศีล คือถือศีลนั้น แม้จะได้บุญมากกว่า แต่ก็ยังมีเป็นส่วนน้อย ฉะนั้นเพื่อความเข้าใจอันดี จึงขอชี้แจงถึงวิธีการสร้างบุญบารมี ว่าอย่างไรจึงจะลงทุนน้อย แต่ได้บุญบารมีมากที่สุด ดังต่อไปนี้

๑. การทำทาน

การทำทาน ได้แก่การสละทรัพย์สินสิ่งของสมบัติของตนที่มีอยู่ให้แก่บุคคลอื่น โดยมุ่งหวังจะจนเจือให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์และความสุข ด้วยความมีเมตตาจิตของตน ทานที่ได้ทำไปนั้น จะทำให้ผู้ทำทานได้บุญมากหรือน้อยเพียงใด ย่อมสุดแล้วแต่องค์ประกอบ ๓ ประการ ถ้าประกอบหรือถึงพร้อมด้วยองค์ประกอบทั้ง ๓ ประการต่อไปนี้แล้ว ทานนั้นย่อมมีผลมาก ได้บุญหนุนบารมีมาก กล่าวคือ

องค์ประกอบข้อ ๑. “วัตถุทานที่ให้ ต้องบริสุทธิ์”

วัตถุทานที่ให้ ได้แก่สิ่งของ ทรัพย์สินสมบัติ ที่ตนได้สละให้เป็นทานนั่นเอง จะต้องเป็นของที่บริสุทธิ์ ที่จะเป็นของบริสุทธิ์ได้ จะต้องเป็นสิ่งของที่ตนได้แสวงหาได้มาด้วยความบริสุทธิ์ ในการประกอบสัมมาอาชีพ ไม่ใช่ของที่ไดมาด้วยการเบียดเบียนผู้อื่น เช่น ได้มาโดยทุจริต ลักทรัพย์ ยักยอก ฉ้อโกง ปล้นทรัพย์ ซิงทรัพย์ ฯลฯ

ตัวอย่าง ๑ ได้มาโดยการเบียดเบียนเลือดเนื้อสัตว์ เช่น ฆ่าสัตว์ต่างๆ เป็นต้นว่า ปลา โค กระบือ สุนัข โดยประสงค์จะนำเอาเลือดเนื้อของเขามาทำอาหารถวายพระ เพื่อเอาบุญ ย่อมเป็นการสร้างบาปเอามาทำบุญ วัตถุทานคือเนื้อสัตว์นั้นเป็นของที่ไม่บริสุทธิ์ แม้ทำบุญให้ทานไปก็ย่อมได้บุญน้อย จนถึงเกือบไม่ได้อะไรเลย ทั้งอาจจะได้บาปเสียอีกหากว่าทำทานด้วยจิตที่เศร้าหมอง

แต่การที่ได้เนื้อสัตว์มาโดยการซื้อหาจากผู้อื่นที่ฆ่าสัตว์นั้น โดยที่ตนมิได้มีส่วนร่วมรู้เห็นเป็นใจในการฆ่าสัตว์ก็ดี เนื้อสัตว์นั้นตายเองก็ดี เนื้อสัตว์นั้นยอมเป็นวัตถุทานที่บริสุทธ์ เมื่อนำมาทำทาน ย่อมได้บุญมาก หากถึงพร้อมด้วยองค์ประกอบข้ออื่นๆ ด้วย

ตัวอย่าง ๒ ลักทรัพย์ ยักยอก ฉ้อโกง ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ตลอดถึงการทุจริต ฉ้อราษฎ์บังหลวง อันเป็นการได้ทรัพย์มา ในลักษณะที่ไม่ชอบธรรม หรือโดยเจ้าของเดิมไม่เต็มใจให้ ทรัพย์นั้นยอมเป็นของไม่บริสุทธ์ ด้วยนำเอาไปกินไปใช้ยอมเกิดโทษ เรียกว่า “บริโภคโดยความเป็นหนี้” แม้จะนำเอาไปทำบุญให้ทาน สร้างโบสถ์วิหาร ก็แทบจะไม่ได้บุญแต่อย่างใด เนื่องด้วยต้องชดใช้หนี้กรรม อันเกิดแต่การเบียดบังยักยอก ฉ้อโกง ปล้นชิงทรัพย์ อันได้มาโดยไม่ชอบธรรมเหล่านั้น

สมัยหนึ่งในรัชกาลที่ ๕ มีหัวหน้าสำนักนางโลม ชื่อว่า “ยายแพง” ได้เรียกเก็บเงินจากหญิงโสเภณีในสำนักของตน จากอัตราที่ได้มาครั้งหนึ่ง ๒๕ สตางค์ แก่จะชักเอาไว้ ๕ สตางค์ สะสมเอาไว้เช่นนี้ จนได้ประมาณ ๒,๐๐๐ บาท แล้วจึงจัดสร้างวัดขึ้นวัดหนึ่ง ด้วยเงินนั้นทั้งหมด เมื่อสร้างเสร็จแล้ว แก่ก็ปลื้มปิติ นำไปนมัสการถาม หลวงพ่อโต วัดระฆัง ว่าที่แก่อสร้างวัดทั้งวัดด้วยเงินของแก่อทั้งหมด จะได้บุญบารมีอย่างไร หลวงพ่อโตตอบว่า ได้แค่ ๑ สลึง แก่อก็เสียใจ เหตุที่ได้บุญน้อย ก็เพราะทรัพย์อันเป็นวัตถุทานที่ตนนำมาสร้างวัดเป็นวิหารทานนั้น เป็นของที่แสวงหาได้มาโดยไม่บริสุทธ์ เพราะเบียดเบียนมาจากเจ้าของที่ไม่เต็มใจจะให้

ฉะนั้น บรรดาพ่อค้าแม่ขายทั้งหลาย ที่ซื้อของถูกๆ แต่ขายแพงๆ จนเกินส่วนที่ควรจะได้ ผลกำไรที่ได้มาเพราะความโลภจัดจนเกินส่วนนั้น ย่อมเป็นสิ่งของที่ไม่มีบริสุทธ์ โดยนัยเดียวกัน

วัตถุทานที่บริสุทธิ์ เพราะการแสวงหาได้มาโดยชอบธรรมดังกล่าว ไม่ได้จำกัดว่าเป็นของมากหรือน้อย มีค่าน้อยหรือมีค่ามาก จะเป็นของดี เลว ประณีต มากหรือน้อยไม่สำคัญ ความสำคัญขึ้นอยู่กับเจตนาในการให้ทานนั้น ตามกำลังทรัพย์และกำลังศรัทธาที่ตนมีอยู่

องค์ประกอบข้อ ๒ “เจตนาในการให้ทานต้องบริสุทธิ์”

การให้ทานนั้น โดยจุดมุ่งหมายที่แท้จริง ก็เพื่อเป็นการจัด ความโลภ ความตระหนี่ เหนียวแน่น ความหวงแหนหลงใหลในทรัพย์สมบัติของตน อันเป็นกิเลสหยาบ คือ “โลภะกิเลส”

และขณะเดียวกัน ก็เพื่อเป็นการสงเคราะห์ผู้อื่นให้ได้รับความสุข ด้วยเมตตาธรรมของตน อันเป็นบันไดก้าวแรกในการเจริญเมตตา พรหมวิหาร ในพรหมวิหาร ๔ ให้เกิดขึ้น ถ้าได้ให้ทานด้วยเจตนาดังกล่าว แล้ว เรียกว่า เจตนาในการทำทานบริสุทธิ์

แต่เจตนาที่ว่าบริสุทธิ์นั้น ถ้าจะบริสุทธิ์จริง จะต้องสมบูรณ์พร้อม ด้วยกัน ๓ ระยะเวลา คือ

(๑) ระยะเวลาที่จะให้ทาน ก่อนที่จะให้ทาน ก็มีจิตโสมนัส ว่าง เบิกบาน ยินดีที่จะให้ทาน เพื่อสงเคราะห์ผู้อื่นให้ได้รับความสุข เพราะ ทรัพย์สิ่งของของตน

(๒) ระยะเวลาที่กำลังลงมือให้ทาน ระยะเวลาที่กำลังลงมือทำทานอยู่นั้นเอง ก็ทำด้วยจิตโสมนัส ว่างยินดี และเบิกบาน ในทานที่ตนกำลังให้ผู้อื่น

(๓) ระยะเวลาหลังจากที่ได้ให้ทานไปแล้ว ครั้นเมื่อได้ให้ทานไปแล้ว เสร็จ หลังจากนั้นก็ดี นานมาก็ดี เมื่อหวนคิดถึงทานที่ตนได้กระทำไปแล้ว ครั้งใด ก็มีจิตโสมนัส ว่างเบิกบาน ยินดีในทานนั้นๆ

เจตนาบริสุทธิ์ในการทำทานนั้น อยู่ที่การมีจิตโสมนัส ไร้เริง เบิกบาน ยินดีในทานที่ทำนั้นเป็นสำคัญ และเนื่องมาจากเมตตาจิต ที่มุ่ง สงเคราะห์ผู้อื่นให้พ้นความทุกข์ และให้ได้รับความสุขเพราะทานของตน นับว่าเป็นเจตนาที่บริสุทธิ์ในเบื้องต้น

แต่เจตนาที่บริสุทธิ์เพราะเหตุดังกล่าวมาแล้วนี้ จะทำให้ยิ่งๆ บริสุทธิ์มากขึ้นไปอีก หากผู้ให้ทานนั้น ได้ทำทานพร้อมกับมีวิปัสสนา ปัญญา โดยใคร่ครวญถึงวัตถุประสงค์ที่ให้ทานนั้นว่า

“บรรดาทรัพย์สินสิ่งของทั้งปวง ที่ชาวโลกนิยมยกย่องหวงแหน เป็นสมบัติกันด้วยความโลภนั้น แท้ที่จริงแล้วก็ เป็นเพียงแต่วัตถุธาตุ ที่มี อยู่ประจำโลก เป็นสมบัติกลาง ไม่ใช่ของผู้หนึ่งผู้ใดโดยเฉพาะ”

“วัตถุเหล่านั้น เป็นของที่มีมาตั้งแต่ก่อนเราเกิดขึ้นมา และไม่ว่า เราจะเกิดขึ้นมาหรือไม่ก็ตาม วัตถุธาตุดังกล่าวก็มีอยู่เช่นนั้น และได้ผ่านการเป็นเจ้าของโดยผู้อื่นมาแล้วหลายชั่วคน ซึ่งแต่ละท่านแต่ก่อนนั้น ต่างก็ได้ล้มหายตายจากไปแล้วทั้งสิ้น ไม่สามารถจะนำติดตัวไปได้เลย”

“จนในที่สุดก็ได้ตกทอดมาถึงเรา ให้เราได้กินได้ใช้ ยึดถือกัน เพียงชั่วครวญ แล้วก็ตกทอดสืบเนื่องไปเป็นของคนอื่นๆ ต่อๆ ไป เช่นนี้ แม้เราเองก็ไม่สามารถจะนำติดตัวเอาไปได้ จึงนับว่าเป็นเพียงสมบัติผลัด กันชมเท่านั้น ไม่จากไปในวันนี้ ก็ต้องจากไปในวันหน้า อย่างน้อยเราก็ ต้องจากต้องทิ้งเมื่อเราได้ตายลง นับว่าเป็นอนิจจัง คือไม่เที่ยงแท้แน่นอน จึงไม่อาจจะยึดมั่นถือมั่นว่า นั่นเป็นเราเป็นของเรา ได้ถาวรตลอดไป”

“แม้ตัววัตถุธาตุดังกล่าวนี้เอง เมื่อมีเกิดขึ้นเป็นตัวตนแล้ว ก็ตั้ง อยู่ในสภาพนั้นให้ตลอดไปไม่ได้ จะต้องเก่าแก่ ผุพัง บุกสลายไป ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตนแต่อย่างไร แม้แต่เนื้อตัวร่างกายของเราเอง ก็มีสภาพเช่นเดียวกัน กับวัตถุธาตุเหล่านั้น ซึ่งไม่อาจตั้งมั่นยังยืนอยู่ได้ เมื่อมีเกิดขึ้นแล้ว ก็จะต้องเจริญวัยเป็นหนุ่มสาว แล้วก็แก่เฒ่าตายไปในที่สุด”

“เราทั้งหลายย่อมจะต้องพลัดพราก จากของอันเป็นที่รักที่หวง
แหน คือทรัพย์สมบัติทั้งปวง”

เมื่อเจตนาในการให้ทานบริสุทธิ์ผุดผ่องดี พร้อมทั้งสามระยะ
ดังกล่าวมาแล้ว ทั้งยังประกอบไปด้วยวิปัสสนาปัญญาดังกล่าวมาแล้วด้วย
เจตนาที่นี่ย่อมบริสุทธิ์อย่างยิ่ง ทานที่ได้ทำไปนั้นย่อมมีผลมาก ได้บุญมาก
หากวัดดูทานที่ได้ทำเป็นของที่บริสุทธิ์ตามองค์ประกอบข้อ ๑ ด้วย ก็ย่อม
ทำให้ได้บุญมากยิ่งขึ้นๆ ขึ้นไปอีก วัดดูทานจะมากหรือน้อย เป็นของเลวหรือ
ประณีตไม่สำคัญ เมื่อเราได้ให้ทานไปตามกำลังทรัพย์ที่เรามีอยู่ ย่อมใช้ได้
แต่ก็มีข้ออันควรระวังอยู่ ก็คือ การทำทานนั้น อย่าได้เบียดเบียนตนเอง
เช่นมีน้อย แต่ฝืนทำให้มากๆ จนเกินกำลังของตนที่จะให้ได้ หรือเมื่อได้
ทำทานไปแล้ว ตนเอง สามี ภริยา รวมทั้งบุตรด้วย ต้องลำบากขาดแคลน
เพราะไม่มีจะกินจะใช้ เช่นนี้ย่อมทำให้จิตเศร้าหมอง เจตนาที่นี่ย่อมไม่
บริสุทธิ์ ทานที่ทำไปแล้วนั้น แม้วัดดูทานจะมาก หรือทำมาก ก็ย่อมได้
บุญน้อย ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างที่ทำทานด้วยเจตนาอันไม่บริสุทธิ์ คือ

ตัวอย่าง ๑ ทำทานเพราะอยากได้ ทำเอาหน้า ทำอวดผู้อื่น เช่น
สร้างโรงเรียน โรงพยาบาล ใส่ชื่อของตน ไปยื่นถ่ายภาพลงโฆษณาใน
หน้าหนังสือพิมพ์ เพื่อให้ได้รับความนิยมยกย่องนับถือ โดยแท้จริงแล้ว
ตนเองก็มิได้มีเจตนาที่จะมุ่งสงเคราะห์ผู้ใด เรียกว่าทำทานด้วยความโลภ
ไม่ได้ทำเพื่อขจัดความโลภ ทำทานด้วยความอยากได้ คืออยากได้หน้า
ได้เกียรติ ได้สรรเสริญ ได้ความนิยมนับถือ

ตัวอย่าง ๒ ทำทานด้วยความผินใจ ทำเพราะเสียไม่ได้ ทำด้วย
ความเสียดาย เช่น มีพวกพ้องมาเรียไร ตนเองไม่มีศรัทธาที่จะทำ หรือ
มีศรัทธาอยู่บ้าง แต่ทรัพย์น้อย เมื่อมีพวกมาเรียไรบอกบุญ ต้องจำใจ
ทำทานไปเพราะความเกรงใจพวกพ้อง หรือเกรงว่าจะเสียหน้า ตนจึงได้
สละทรัพย์ทำทานไปด้วยความจำใจ

ในกรณีนี้ย่อมเป็นการทำทานด้วยความตระหนี่หวงแหน ทำทานด้วยความเสียดาย ไม่ใช่ทำทานด้วยจิตเมตตามุ่งจะสงเคราะห์ผู้อื่น ซึ่งยิ่งคิดก็ยิ่งเสียดาย ให้ไปแล้วก็เป็นทุกข์ใจ บางครั้งก็นึกโกรธผู้ที่มาบอกบุญ เช่นนี้ จิตย่อมเศร้าหมอง ได้บุญน้อย หากเสียดายมากๆ จนเกิดโทสจริต กล่าวด้วย นอกจากจะไม่ได้บุญแล้ว ที่จะได้ก็คือบาป

ตัวอย่าง ๓ ทำทานด้วยความโลภ คือทำทานเพราะอยากได้นั้น อยากได้นี้ อยากเป็นนั่นเป็นนี่ อันเป็นการทำทานเพราะหวังสิ่งตอบแทน ไม่ใช่ทำทานเพราะมุ่งหมายที่จะขจัดความโลภ ขจัดความตระหนี่หวงแหน ในทรัพย์สินของตน เช่น ทำทานแล้วตั้งจิตอธิษฐาน ขอให้ชาติหน้าได้เป็น เทวดา เป็นนางฟ้า ขอให้มีรูปร่างรูปสวย ขอให้ทำมาค้าขึ้น ขอให้ร่ำรวย เป็นเศรษฐี มหาเศรษฐี ทำทาน ๑๐๐ บาท แต่ขอให้ร่ำรวยนับล้าน ขอให้ ลูกสลากรินแบ่ง สลากรินรวบ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสมบัติสวรรค์ หากชาติ ก่อน ไม่เคยได้ทำบุญใส่บาตร ฝากสวรรค์เอาไว้ อยู่นๆ ก็มาขอเบิกในชาตินี้ จะมีที่ไหนมาให้เบิก การทำทานด้วยความโลภเช่นนี้ ย่อมได้บุญน้อยมาก แต่สิ่งที่จะได้พอกพูนเพิ่มให้มากขึ้นๆ และหนาขึ้นด้วย ก็คือ “ความโลภ”

ผลหรืออานิสงส์ของการทำทาน ที่ครบองค์ประกอบ ๓ ประการนั้น ย่อมมีผลให้ได้ซึ่ง มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติเอง แม้ว่าจะไม่ได้ตั้งเจตนา เอาไว้ล่วงหน้าก็ตาม เพราะสิ่งเหล่านี้ เป็นผลที่สืบเนื่องมาจากเหตุ เมื่อ ทำเหตุครบถ้วน ย่อมมีผลเกิดขึ้นตามมาเอง เช่นเดียวกับปลูกต้นมะม่วง เมื่อรดน้ำพรวนดิน และใส่ปุ๋ยไปตามธรรมดาเรื่อยไป แม้จะไม่อยาก ให้ เจริญเติบโตและออกดอกออกผล ในที่สุดต้นไม้มันก็ต้องเจริญและผลิดอก ออกผลตามมา

สำหรับผลของทานนั้น หากน้อย หรือมีกำลังไม่มากนัก ย่อม น้อมนำให้ได้บังเกิดในมนุษย์ชาติ หากมีกำลังแรงมาก ก็อาจจะน้อมนำ ให้ได้บังเกิดในเทวโลก ๖ ชั้น

เมื่อได้สวดยสมบัติในเทวโลกจนสิ้นบุญแล้ว ด้วยเศษของบุญที่ยังเหลืออยู่ ประกอบกับไม่มีอกุศลธรรมอื่นแทรกให้ผล ก็อาจน้อมนำให้มาบังเกิดเป็นมนุษย์อีกครั้งหนึ่ง และเมื่อได้เกิดเป็นมนุษย์แล้ว ก็ยอมทำให้ได้เกิดในตระกูลที่ร่ำรวย มั่งคั่ง สมบูรณ์ไปด้วยทรัพย์ หรือไม่ก็เป็นผู้ที่มีลาภผลมาก ทำมาหากินขึ้น และร่ำรวยในภายหลัง ทรัพย์สมบัติไม่วิบัติหายนะไป เพราะวินาศภัย โจรภัย อัคคีภัย วาตภัย ฯลฯ แต่จะมั่งคั่งร่ำรวยในวัยใด ย่อมสุดแล้วแต่ผลทานแต่ชาติก่อนๆ จะส่งผล คือ

๑. ร่ำรวยตั้งแต่วัยต้น เพราะผลของทานที่ได้ตั้งเจตนาไว้บริสุทธิ์ดี ตั้งแต่ก่อนจะทำทาน คือก่อนที่จะลงมือทำทาน ก็มีจิตเมตตาโสมนัสว่า เรืองเบิกบานยินดีในทานที่ตนจะได้ทำเพื่อสงเคราะห์ผู้อื่น แล้วได้ลงมือทำทานไปตามเจตนา นั้น เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ย่อมโชคดี โดยเกิดในตระกูลที่ร่ำรวย ชีวิตในวัยต้นอุดมสมบูรณ์พูนสุขไปด้วยทรัพย์ ไม่ยากจนแร้นแค้น ไม่ต้องชวนขวยหาเลี้ยงตนเองมาก

แต่ถ้าเจตนาไม่งามบริสุทธิ์พร้อมกันครบ ๓ ระยะแล้ว ผลทานก็ย่อมส่งผลให้ไม่สม่าเสมอกัน คือแม้ว่าจะร่ำรวยตั้งแต่วัยต้น โดยเกิดมาบนกองเงินกองทองก็ตาม หากในขณะที่กำลังลงมือทำทาน เกิดจิตเศร้าหมอง เพราะหวนคิดเสียดาย หรือหวงแหนทรัพย์ที่จะให้ทานขึ้นมา หรือเกิดหมดศรัทธาขึ้นมาเฉยๆ แต่ก็ยังฝืนใจทำทานไป เพราะเสียไม่ได้ หรือเพราะตามพวกพ้องไปอย่างเสียไม่ได้ เช่นนี้ ผลทานย่อมหมดกำลังให้ผลในระยะเวลาที่ ๒ ซึ่งตรงกับวัยกลางคน ซึ่งจะมีผลทำให้ทรัพย์สมบัติวิบัติหายนะไปด้วยประการต่างๆ แม้จะได้รับมรดกมา ก็ไม่อาจจะรักษาไว้ได้

หากเจตนาในการทำทานนั้น เศร้าหมองในระยะเวลาที่ ๓ คือทำทานไปแล้ว หวนคิดขึ้นมา ทำให้เสียดายทรัพย์ ความหายนะ ก็มีผลต่อเนื่องมาจนถึงบั้นปลายชีวิตด้วย คือ ทรัพย์สิ้น คงวิบัติเสียหายต่อเนื่อง จากวัยกลางคน ตลอดไปจนถึงตลอดอายุขัย

ชีวิตจริงของผู้ที่เกิดบนกองเงินกองทอง ก็มีให้เห็นเป็นตัวอย่าง ที่เมื่อได้รับทรัพย์มรดกมา แล้วก็วิบัติเสียหายไป หรือนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จในวัยต้น แต่ก็ต้องมาล้มละลายในวัยกลางคน และบั้นปลายชีวิต แต่ถ้าได้ตั้งเจตนาในการทำทานไว้บริสุทธิ์ครบถ้วนพร้อม ๓ ระยะแล้ว ผลทานนั้นย่อมส่งผลสม่ำเสมอ คือร่ำรวยตั้งแต่เกิด วัยกลางคน และจนถึงปัจฉิมวัย

๒. ร่ำรวยในวัยกลางคน การที่ร่ำรวยในวัยกลางคนนั้น สืบเนื่องมาจากผลของทานที่ได้ทำเพราะเจตนางามบริสุทธิ์ในระยะที่ ๒ กล่าวคือ ใม่งามบริสุทธิ์ในระยะแรก เพราะก่อนที่จะลงมือทำทาน ก็มีได้มีจิตศรัทธามาก่อน ไม่คิดที่จะทำทานมาก่อน แต่ก็ได้ตัดสินใจทำทานไป เพราะเหตุบางอย่าง เช่น ทำตามพวกพ้องอย่างเสียไม่ได้ แต่เมื่อได้ลงมือทำทานอยู่ ก็เกิดโสมนัสรื่นเริงยินดีในทานที่กำลังกระทำอยู่นั้น ด้วยผลทานชนิดนี้ ย่อมทำให้มาบังเกิดในตระกูลที่ยากจนคับแค้น ต้องต่อสู้สร้างตนเองมาในวัยต้น ครั้นเมื่อถึงวัยกลางคน กิจการหรือธุรกิจที่ทำก็จึงประสบความสำเร็จรุ่งเรือง และหากเจตนาในการทำทาน ได้งามบริสุทธิ์ในระยะที่ ๓ ด้วย กิจการหรือธุรกิจนั้น ย่อมส่งผลรุ่งเรืองตลอดไป จนถึงบั้นปลายชีวิต หากเจตนาในการทำทาน ไม่บริสุทธิ์ในระยะที่ ๓ แม้ธุรกิจหรือกิจการงานจะประสบความสำเร็จรุ่งเรืองในวัยกลางคน แต่ก็ก็จะไปล้มเหลวหายหน้าในบั้นปลาย ทั้งนี้เพราะผลทานหมกกำลัง ส่งผลไม่ตลอดจนถึงบั้นปลายชีวิต

๓. ร่ำรวยปัจฉิมวัย คือร่ำรวยในบั้นปลายชีวิตนั้น สืบเนื่องมาจากผลทาน ที่ผู้กระทำให้มีเจตนาใม่งามใม่บริสุทธิ์ในระยะแรก และระยะที่ ๒ แต่งามบริสุทธิ์เฉพาะในระยะที่ ๓ กล่าวคือ ก่อนและในขณะที่ลงมือทำทานอยู่นั้น ก็มีได้มีจิตโสมนัสยินดีในการทำทานนั้นแต่อย่างใด แต่ได้ทำลงไปโดยบังเอิญ เช่น ทำตามๆ พวกพ้องไปอย่างเสียไม่ได้

แต่เมื่อได้ทำไปแล้ว ต่อมาหวนคิดถึงผลทานนั้น ก็เกิดจิตโสมนัส ไร่เรียงยิบตีเบิกบาน หากผลทานชนิดนี้จะหม่อมนำให้มาบังเกิดเป็นมณูษย์ ก็จะต้องเกิดในตระกูลที่ยากจนคับแค้น ต้องต่อสู้ดิ้นรนศึกษาเล่าเรียน และ ขวนขวาย สร้างตนเองมาก ตั้งแต่วัยต้น จนล่วงวัยกลางคนไปแล้ว กิจการงานหรือธุรกิจนั้น ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จ เช่น ต้องล้มลุกคลุกคลานตลอดมา แต่ครั้งถึงบั้นปลายชีวิตก็ประสบช่องทางเหมาะ ทำให้ กิจการงานนั้นเจริญรุ่งเรือง ทำมาค้าขึ้นและร่ำรวยอย่างไม่คาดหมาย ซึ่ง ชีวิตจริง ๆ ของคนประเภทนี้ ก็มีให้เห็นเป็นตัวอย่างอยู่มาก

องค์ประกอบข้อ ๓ “เนือนาบุญต้องบริสุทธิ์”

คำว่า “เนือนาบุญ” ในที่นี้ ได้แก่บุคคลผู้รับการทำทาน ของผู้ ทำทานนั่นเอง นับว่าเป็นองค์ประกอบข้อที่สำคัญที่สุด แม้ว่าองค์ ประกอบในการทำทานข้อ ๑ และ ๒ จะงามบริสุทธิ์ครบถ้วนดีแล้ว กล่าวคือ วัตถุที่ทำทานนั้นเป็นของที่แสวงหาได้มาด้วยความบริสุทธิ์ เจตนาในการทำทานก็งามบริสุทธิ์พร้อมทั้งสามระยะ แต่ตัวผู้รับ การ ทำทานเป็นคนที่ไม่ดี ไม่ใช่ผู้ที่เป็นเนือนาบุญที่บริสุทธิ์ เป็นเนือนาบุญ ที่เลว ทานที่ทำไปนั้น ก็ไม่ผลิดอกออกผล

เปรียบเหมือนกับการหว่านเมล็ดข้าวเปลือกลงในพื้นนา ๑ กำมือ แม้เมล็ดข้าวนั้นจะเป็นพันธุ์ดี ที่พร้อมจะงอกงาม (วัตถุทานบริสุทธิ์) และผู้หว่านคือกสิกร ก็มีเจตนาจะหว่านเพื่อทำนาให้เกิดผลิตผลเป็น อาชีพ (เจตนาบริสุทธิ์) แต่หากที่นา นั้น เป็นที่ที่ไม่สม่ำเสมอกัน เมล็ด ข้าวที่หว่านลงไป ก็ออกงอกไม่เสมอกัน โดยเมล็ดที่ไปตกในที่ที่เป็นดินดี ปุ๋ยดี มีน้ำอุดมดี ก็จะมีผลิตผลที่สมบูรณ์ ส่วนเมล็ดที่ไปตกบน พื้นนาที่แห้งแล้ง มีแต่กรวดกับทรายและขาดน้ำ ก็จะแห้งเหี่ยว หรือเฉา ตายไป หรือก็ไม่งอกงอกเสียเลย

การทำงานนั้น ผลผลิตที่ผู้ทำงานจะได้รับ ก็คือ “บุญ” หากผู้ที่รับบริการให้ทาน ไม่เป็นเนื้อหาที่ดีสำหรับการทำบุญแล้ว ผลของทานคือบุญก็จะไม่เกิดขึ้น แม้จะเกิดก็ไม่สมบูรณ์ เพราะจะแกร็นหรือแห้งเหี่ยวเฉาไปด้วยประการต่างๆ

ฉะนั้น ในการทำงาน ตัวบุคคลผู้รับของที่เราให้ทาน จึงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่สุด เราผู้ทำงานจะได้บุญมากหรือน้อย ก็ขึ้นอยู่กับคนพวกนี้ คนที่รับบริการให้ทานนั้น หากเป็นผู้ที่มีศีลมีธรรมสูง ก็ย่อมเป็นเนื้อหาบุญที่ดี ทานที่เราได้ทำไปแล้วก็เกิดผลบุญมาก หากผู้รับบริการให้ทาน เป็นผู้ที่ไม่มีศีลไม่มีธรรม ผลของทานก็ไม่เกิดขึ้น คือได้บุญน้อย ฉะนั้นคติโบราณที่กล่าวว่า “ทำบุญอย่าถามพระ หรือตักบาตรอย่าเลือกพระ” เห็นจะใช้ไม่ได้ในสมัยนี้ เพราะพระในสมัยนี้ไม่เหมือนกับท่านในสมัยก่อนๆ ที่บวชเพราะมุ่งจะหนีสงสาร โดยมุ่งจะทำมรรค ผล และพระนิพพานให้แจ้ง ท่านจึงเป็นเนื้อหาบุญที่ประเสริฐ แต่ในสมัยนี้มีอยู่บางคน ที่บวชด้วยคติ ๔ ประการ คือ “บวชเป็นประเพณี บวชหนีทหาร บวชผลาญข้าวสุก บวชสนุกตามเพื่อน” ธรรมวินัยใดๆ ท่านไม่สนใจ เพียงแต่มีผ้าเหลืองห่มคลุมกาย ท่านก็นึกว่าตนเป็นพระ และเป็นเนื้อหาบุญเสียแล้ว ซึ่งป่วยการ จะกล่าวไปถึงศีลปาติโมกข์ ๒๒๗ ข้อ แม้แต่เพียงแค่ศีล ๕ ก็ยังเอาแน่ไม่ได้ ว่าท่านจะมีหรือไม่

การบวชที่แท้จริงแล้ว ก็เพื่อจะละความโลภ โกรธ และหลง ปัญหาว่า ทำอย่างไรจึงจะได้พบกับท่านที่เป็นเนื้อหาบุญที่ประเสริฐ ข้อนี้ย่อมขึ้นอยู่กับวาสนาของเราผู้ทำงานเป็นสำคัญ หากเราได้เคยสร้างสมอบรม สร้างบารมีมาด้วยดีในอดีตชาติเป็นอันมากแล้ว บารมีนั้นก็จะเป็นพลังวาสนา น้อมนำให้ได้พบกับท่านที่เป็นเนื้อหาบุญที่ประเสริฐ ทำทานครั้งใด ก็มักโชคดีได้พบกับท่านที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบไปเสียทุกครั้ง

หากบุญวาสนาของเราน้อยและไม่มั่นคง จะได้พบกับท่านที่เป็น
เหนือบุญบารมี ได้พบกับอัครสังฆนายก คือดีและชั่วคลงกันไป เช่นเดียวกับการ
ซื้อสลากกินแบ่งสลากกินรวบ หากมีวาสนาบารมีเพราะได้เคยทำบุญให้ท่าน
ฝากกับสวรรค์ไว้ในชาติก่อนๆ ก็ย่อมมีวาสนาให้ถูกรางวัลได้ หากไม่มีวาสนา
เพราะไม่เคยได้ทำบุญทำทานฝากสวรรค์เอาไว้เลย ก็ไม่มีสมบัติสวรรค์
อะไรที่จะให้เบิกได้ อยู่ๆ ก็จะมาขอเบิกเช่นนี้ ก็ยากที่จะถูกรางวัลได้

สมเด็จพระสังฆมุตเจ้า ได้ตรัสเอาไว้ว่า แม้วัตถุทานจะ
บริสุทธิ์ดี เจตนาในการทำทานจะบริสุทธิ์ดี จะทำให้ท่านนั้นมีผลมาก
หรือน้อย ย่อมขึ้นอยู่กับเหนือบุญเป็นลำดับต่อไปนี้ คือ

๑. ทำทานแก่สัตว์เดรัจฉาน แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ได้บุญน้อยกว่า
ให้ทานดังกล่าวแก่มนุษย์ แม้จะเป็นมนุษย์ที่ไม่มีศีลไม่มีธรรมเลย
ก็ตาม ทั้งนี้เพราะสัตว์ย่อมมีบุญวาสนาบารมีน้อยกว่ามนุษย์ และสัตว์
ไม่ใช่เหนือบุญที่ดี

๒. ให้ทานแก่มนุษย์ที่ไม่มีศีลไม่มีธรรมวินัย แม้จะให้มากถึง
๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าให้ทานดังกล่าวแก่ผู้ที่มีศีล ๕ แม้จะให้เพียง
ครั้งเดียวก็ตาม

๓. ให้ทานแก่ผู้ที่มีศีล ๕ แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญ
น้อยกว่าให้ทานดังกล่าวแก่ผู้ที่มีศีล ๘ แม้จะให้เพียงครั้งเดียวก็ตาม

๔. ให้ทานแก่ผู้ที่มีศีล ๘ แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่า
ถวายทานดังกล่าวแก่ผู้ที่มีศีล ๑๐ คือสามเณรในพระพุทธศาสนา
แม้จะถวายทานดังกล่าวแต่เพียงครั้งเดียวก็ตาม

๕. ถวายทานแก่สามเณรซึ่งมีศีล ๑๐ แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง
ก็ยังได้บุญน้อยกว่าถวายทานดังกล่าวแก่พระสมมุติสงฆ์ ซึ่งมีปาติโมกข์-
สังวร ๒๒๗ ข้อ

พระด้วยกัน ก็มีคุณธรรมแตกต่างกัน จึงเป็นเนื้อหาบุญที่ต่างกัน บุคคลที่บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนา มีศีลปาติโมกข์สังวร ๒๒๗ ข้อนั้น องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังไม่ตรัสเรียกว่าเป็น “พระ” แต่เป็นเพียงพระสมมุติเท่านั้น เรียกกันว่า “สมมุติสงฆ์”

พระที่แท้จริงนั้นหมายถึง บุคคลที่บรรลुकุณธรรม ตั้งแต่ขึ้นพระโสดาบันเป็นต้นไป ไม่ว่าจะท่านผู้นั้นจะได้บวช หรือเป็นฆราวาสก็ตาม นับว่าเป็น “พระ” ทั้งสิ้น

และพระด้วยกันก็มีคุณธรรมต่างกันหลายระดับชั้น จากน้อยไปหามากดังนี้ คือ พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์ พระปัจเจกพุทธเจ้า และสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมเป็นเนื้อหาบุญที่แตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

๖. ถวายทานแก่พระสมมุติสงฆ์ แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถวายทานแก่พระโสดาบัน แม้จะได้ถวายทานดังกล่าวแต่เพียงครั้งเดียวก็ตาม (ความจริงยังมีการแยกเป็น พระโสดาปัตติมารค และพระโสดาปัตติผล ฯลฯ เป็นลำดับไปจนถึงพระอรหันต์ผล แต่ในที่นี้จะกล่าวแต่เพียงย่อย่อ พอให้ได้ความเท่านั้น)

๗. ถวายทานแก่พระโสดาบัน แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถวายทานดังกล่าวแก่พระสกิทาคามี แม้จะถวายทานดังกล่าวแต่เพียงครั้งเดียวก็ตาม

๘. ถวายทานแก่พระสกิทาคามี แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถวายทานดังกล่าวแก่พระอนาคามี แม้จะถวายทานดังกล่าวแต่เพียงครั้งเดียวก็ตาม

๙. ถวายทานแก่พระอนาคามี แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถวายทานดังกล่าวแก่พระอรหันต์ แม้จะถวายทานดังกล่าวแต่เพียงครั้งเดียวก็ตาม

๑๐. ถวายทานแก่พระอรหันต์ แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถวายทานดังกล่าวแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า แม้จะถวายทานดังกล่าวแต่เพียงครั้งเดียวก็ตาม

๑๑. ถวายทานแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถวายทานแด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้จะถวายทานดังกล่าวแต่เพียงครั้งเดียวก็ตาม

๑๒. ถวายทานแด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถวายสังฆทานที่มีองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประธาน แม้จะได้ถวายสังฆทานดังกล่าวแต่เพียงครั้งเดียวก็ตาม

๑๓. การถวายสังฆทานที่มีองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประธาน แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถวายวิหารทาน แม้จะได้กระทำแต่เพียงครั้งเดียวก็ตาม

วิหารทาน ได้แก่การสร้างหรือร่วมสร้างโบสถ์ วิหาร ศาลา-การเปรียญ ศาลาโรงธรรม ศาลาทำน้ำ ศาลาที่พักอาศัยคนเดินทาง อันเป็นสาธารณประโยชน์ ที่ประชาชนจะได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน อื่น การสร้างสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ หรือสิ่ง que ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน แม้จะไม่เกี่ยวเนื่องกับกิจในพระพุทธศาสนา เช่น โรงพยาบาล โรงเรียน บ่อน้ำ แท็งก์น้ำ ศาลา ป้ายรถยนต์โดยสารประจำทาง สุสาน เมรุเผาศพ ก็ได้บุญมาก ในทำนองเดียวกัน

๑๔. การถวายวิหารทาน แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง (๑๐๐ หลัง) ก็ยังได้บุญน้อยกว่า การให้ “อภัยทาน” แม้จะให้แต่เพียงครั้งเดียวก็ตาม การให้อภัยทาน ก็คือการไม่ผูกโกรธ ไม่อาฆาตจองเวร ไม่พยาบาทคิดร้ายผู้อื่นแม้แต่ศัตรู ซึ่งได้บุญกุศลแรงและสูงมากในฝ่ายทาน

เพราะการให้อภัยทาน เป็นการบำเพ็ญเพียรเพื่อละ “โทสกิเลส” และเป็นการเจริญ “เมตตาพรหมวิหารธรรม” อันเป็นพรหมวิหารข้อหนึ่งในพรหมวิหาร ๔ ให้เกิดขึ้น อันพรหมวิหาร ๔ นั้น เป็นคุณธรรมที่เป็นองค์ธรรมของโยคีบุคคล ที่บำเพ็ญถาวรและวิปัสสนา ผู้ที่ทรงพรหมวิหาร ๔ ได้ ย่อมเป็นผู้ทรงญาณ ซึ่งเมื่อเมตตาพรหมวิหารธรรมได้เกิดขึ้นแล้วเมื่อใด ก็ย่อมละเสียได้ซึ่ง “พยาบาท” ผู้นั้นจึงจะสามารถให้อภัยทานได้ การให้อภัยทาน จึงเป็นเรื่องละเอียดอ่อนและยากเย็น จึงจัดเป็นทานที่สูงกว่าการให้ทานอื่นๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว

๑๕. แต่การให้ทานที่ได้บุญมากที่สุด ได้แก่การให้ “ธรรมทาน” เพราะการให้ธรรมทาน ก็คือการเทศนาสั่งสอนธรรมะ ตลอดจนการพิมพ์หนังสือธรรมะแจกเป็นธรรมทาน เพื่อช่วยให้ผู้อื่นที่ยังไม่รู้ ได้รู้ หรือที่รู้อยู่แล้ว ให้ได้รู้ได้เข้าใจมากยิ่งขึ้น เป็นเหตุให้ผู้ที่เป็นมิจฉาทิฐิ ได้กลับใจเป็นสัมมาทิฐิ ชักจูงผู้คนให้เข้ามารักษาศีล ปฏิบัติธรรม จนเข้าถึงมรรค ผล นิพพาน ในที่สุด ดังมีพุทธดำรัสตรัสไว้ว่า

“สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ”¹

การให้ธรรมเป็นทาน ชนะการให้ทั้งปวง

อย่างไรก็ดี การให้ธรรมทาน แม้จะมากเพียงใด แม้จะชนะการให้ทานอื่นๆ ทั้งหมด ผลบุญนั้นก็ยังคงอยู่ในระดับที่ต่ำกว่า “ฝ่ายศีล” เพราะเป็นการทำบุญบารมีคนละชั้นต่างกัน

¹ ขุ.ธ. ตถุหาวรรค ๒๕/๓๕๔/๗๘

๒. การรักษาศีล

“ศีล” นั้นแปลว่า “ปกติ” คือสิ่งหรือกติกาที่บุคคลจะต้องระวังรักษาตามเพศและฐานะ ศีลนั้นมีหลายระดับ คือ ศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ และศีล ๒๒๗ และในบรรดาศีลชนิดเดียว ก็ยังจัดแยกออกเป็น ระดับธรรมดามัชฌิมศีล (ศีลระดับกลาง) และอธิศีล (ศีลอย่างสูง ศีลอย่างอุกฤษฏ์)

คำว่า “มนุษย์” นั้น คือผู้ที่มีใจอันประเสริฐ คุณธรรมที่เป็นปกติของมนุษย์ ที่จะต้องทรงไว้ให้ได้ตลอดไป ก็คือ ศีล ๕ บุคคลที่ไม่มีศีล ๕ ไม่เรียกว่ามนุษย์ แต่อาจจะเรียกว่า “คน” ซึ่งแปลว่า “ยุ่ง” ในสมัยพุทธกาล ผู้คนมักจะมีศีล ๕ ประจำใจกันเป็นนิจ ศีล ๕ จึงเป็นเรื่องปกติของบุคคลในสมัยนั้น และจัดว่าเป็น “มนุษย์ธรรม” ส่วนหนึ่งในมนุษย์ธรรม ๑๐ ประการ

ผู้ที่จะมีवासนาได้เกิดมาเป็นมนุษย์ จะต้องถึงพร้อมด้วยมนุษย์ธรรม ๑๐ ประการเป็นปกติ (ซึ่งรวมถึงศีล ๕ ด้วย) รายละเอียดจะมีประการใด จะไม่กล่าวถึงในที่นี้

การรักษาศีล เป็นการเพียรพยายามเพื่อระงับโทษทางกายและวาจา อันเป็นเพียงกิเลสหยาบ มิให้กำเริบขึ้น และเป็นการบำเพ็ญบุญบารมี ที่สูงขึ้นกว่าการให้ทาน ทั้งในการถือศีลด้วยตนเอง ก็ยังได้บุญมาก และน้อยต่างกันไปตามลำดับต่อไปนี้ คือ

๑. การให้ธรรมทาน แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถือศีล ๕ แม้จะได้ถือแต่เพียงครั้งเดียวก็ตาม

๒. การถือศีล ๕ แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถือศีล ๘ แม้จะถือแต่เพียงครั้งเดียวก็ตาม

๓. การถือศีล ๘ แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถือศีล ๑๐ คือการบวชเป็นสามเณรในพระพุทธศาสนา แม้จะบวชได้แต่เพียงวันเดียวก็ตาม

๔. การที่ได้บวชเป็นสามเณรในพระพุทธศาสนา แล้วรักษาศีล ๑๐ ไม่ให้ขาด ไม่ต่างพร้อย แม้จะนานถึง ๑๐๐ ปี ก็ยังได้บุญน้อยกว่า ผู้ที่ได้อุปสมบทเป็นพระในพุทธศาสนา มีศีลปาติโมกข์สังวร ๒๒๗ แม้จะบวชมาได้เพียงวันเดียวก็ตาม

ฉะนั้น ในฝ่ายศีลแล้ว การที่ได้อุปสมบทเป็นพระในพุทธศาสนา ได้บุญบารมีมากที่สุด เพราะเป็น เนกขัมมบารมี ในบารมี ๑๐ ซึ่งเป็นการออกจากกาม เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติธรรมขั้นสูงๆ ก็คือการภาวนาเพื่อมรรค ผล นิพพาน ต่อๆ ไป ผลของการรักษาศีลนั้นมีมาก ซึ่งจะยังประโยชน์สุขให้แก่คนผู้นั้นทั้งในชาตินี้และชาติหน้า เมื่อได้ละอัฐภาพนี้ไปแล้ว ย่อมส่งผลให้ได้บังเกิดในเทวโลก ๖ ชั้น ซึ่งแล้วแต่ความละเอียดประณีตของศีลที่รักษาและบำเพ็ญมา

ครั้นเมื่อสิ้นบุญในเทวโลกแล้ว ด้วยเศษของบุญที่ยังหลงเหลืออยู่ แต่เพียงเล็กน้อย หากไม่มีอกุศลกรรมอื่นมาให้ผล ก็อาจจะน้อมนำให้ได้มาบังเกิดเป็นมนุษย์ ที่ถึงพร้อมด้วยสมบัติ ๔ ประการ คืออายุ วรรณะ ความสุข และพลัง

อานิสงส์ของการรักษาศีล ๕ คือ

(๑) ผู้ที่รักษาศีลข้อ ๑ ด้วยการไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ด้วยเศษของบุญที่รักษาศีลข้อนี้ เมื่อน้อมนำมาเกิดเป็นมนุษย์ ก็จะทำให้มีพละนามัย แข็งแรง ปราศจากโรคภัย ไม่ช้ำโรค อายุยืนยาว ไม่มีศัตรูหรืออุบัติเหตุต่างๆ มาเบียดเบียนให้ต้องบาดเจ็บ หรือสิ้นอายุเสียก่อนวัยอันสมควร

(๒) ผู้ที่รักษาศีลข้อ ๒ ด้วยการไม่ถือเอาทรัพย์ของผู้อื่นที่เจ้าของมิได้เต็มใจให้ ด้วยเศษของบุญที่นำมาเกิดเป็นมนุษย์ ย่อมทำให้ได้เกิดในตระกูลที่ร่ำรวย การทำมาหาเลี้ยงชีพในภพหน้า มักจะประสบช่องทางที่ดี ทำมาค้าขึ้น และมั่งมีทรัพย์ ทรัพย์สมบัติไม่วิบัติหายนะไปด้วยภัยต่างๆ เช่น อัคคีภัย วาตภัย โจรภัย ฯลฯ

(๓) ผู้ที่รักษาศีลข้อ ๓ ด้วยการไม่ล่วงประเวณีในคูครอง หรือคนในปกครองของผู้อื่น ด้วยเศษของบุญที่รักษาศีลข้อนี้ เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์ ก็จะมีประสพโชคดีในความรัก มักได้พบรักแท้ที่จริงจังและจริงใจ ไม่ต้องอกหัก อกโรย และอกเดาะ ครั้นเมื่อมีบุตรธิดา ก็ว่านอนสอนง่าย ไม่ดื้อด่าทอ ไม่ถูกผู้อื่นหลอกลวงฉุดคร่าอนาจาร ไปทำให้เสียหาย บุตรธิดา ย่อมเป็นอภิชาติบุตร ซึ่งจะนำเกียรติยศชื่อเสียงมาสู่วงศ์ตระกูล

(๔) ผู้ที่รักษาศีลข้อ ๔ ด้วยการไม่กล่าวมุสา ด้วยเศษของบุญที่รักษาศีลข้อนี้ เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์ จะทำให้เป็นผู้ที่มีสัมเสียงไพเราะ พูดจาดีมีน้ำมีนวลชวนฟัง มีเหตุมีผล ชนิดที่เป็น “พุทธวาจา” มีโวหาร ปฏิภาณไหวพริบในการเจรจา จะเจรจาความสิ่งใดก็มีผู้เชื่อฟังและเชื่อถือ สามารถว่ากล่าวสั่งสอนบุตรธิดาและศิษย์ให้อยู่ในโอวาทได้ดี

(๕) ผู้ที่รักษาศีลข้อ ๕ ด้วยการไม่ดื่มสุราเมรัย เครื่องหมักดองของมีนเมา ด้วยเศษของบุญที่รักษาศีลข้อนี้ เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์ ย่อมทำให้เป็นผู้ที่มีสมอง ประสาท ปัญญา ความคิดแจ่มใส จะศึกษาเล่าเรียนสิ่งใดก็แตกฉานและทรงจำง่าย ไม่หลงลืมเพื่อนเลอะเลือน ไม่เสียดสี วิกलจริต ไม่เป็นโรคสมอง โรคประสาท ไม่ปัญญาทรมาน ปัญญาอ่อน หรือปัญญาหุ้ม

อานิสงส์ของศีล ๕ มีดังกล่าวข้างต้น สำหรับศีล ๘ ศีล ๑๐ และศีล ๒๒๗ ก็ย่อมมีอานิสงส์เพิ่มพูนมากยิ่งขึ้น ขึ้น ตามลำดับและประเภทของศีลที่รักษา

แต่ศีลนั้น แม้จะมีอานิสงส์เพียงไร ก็ยังเป็นแต่เพียงการบำเพ็ญบุญบารมีในชั้นกลางๆ ในพระพุทธศาสนาเท่านั้น เพราะเป็นแต่เพียงระเบียบหรือกติกาที่จะรักษากายและวาจาเท่านั้น ส่วนทางจิตใจนั้น ศีลยังไม่สามารถที่จะควบคุม หรือทำให้สะอาดบริสุทธิ์ได้ ฉะนั้น การรักษาศีล จึงยังได้บุญน้อยกว่าการภาวนา

เพราะการภาวนานั้นเป็นการรักษาใจ รักษาจิต และชັกฟอกจิต ให้เบาบาง หรือจนหมดกิเลส คือความโลภ โกรธ และหลง อันเป็นเครื่อง ร้อยรัดให้บรรดาสรรพสัตว์ทั้งหลาย ต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏ การภาวนาจึงเป็นการบำเพ็ญบารมีที่สูงที่สุด ประเสริฐที่สุด ได้บุญมากที่สุด เป็นกรรมอันยิ่งใหญ่ เรียกว่า “มหัศจรรย์กรรม” อันเป็น “มหัศจรรย์กุศล”

๓. การภาวนา

การเจริญภาวนานั้น เป็นการสร้างบุญบารมีที่สูงที่สุด และยิ่งใหญ่ ที่สุดในพระพุทธศาสนา จัดว่าเป็นแก่นแท้ และสูงกว่าฝ่ายศีลมากนัก การเจริญภาวนานั้น มี ๒ อย่าง คือ (๑) สมถภาวนา (การทำสมาธิ) และ (๒) วิปัสสนาภาวนา (การเจริญปัญญา) แยกอธิบายดังนี้ คือ

(๑) สมถภาวนา (การทำสมาธิ)

สมถภาวนา ได้แก่การทำจิตให้เป็นสมาธิ หรือเป็นฌาน ซึ่งก็คือ การทำจิตให้ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียว ไม่ฟุ้งซ่านแส่ส่ายไปยังอารมณ์อื่น ๆ วิถีภาวนานั้นมีมากมายหลายร้อยชนิด ซึ่งพระพุทธองค์ทรงบัญญัติเป็น แบบอย่างเอาไว้ ๔๐ ประการ เรียกกันว่า “กรรมฐาน ๔๐” ซึ่งผู้ใดจะเลือก ใช้วิธีใดก็ได้ ตามแต่สมัครใจ ทั้งนี้ย่อมสุดแล้วแต่อุปนิสัยและวาสนา บารมี ที่เคยได้สร้างสมอบรมมาแต่ในอดีตชาติ เมื่อสร้างสมอบรมมาใน กรรมฐานกองใด จิตก็มักจะน้อมชอบกรรมฐานกองนั้นมากกว่ากองอื่น ๆ และการเจริญภาวนาก็ก้าวหน้าเร็วและง่าย แต่ไม่ว่าจะเลือกปฏิบัติวิธีใด ก็ตาม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรักษาศีลให้ครบถ้วนบริบูรณ์ ตามเพศ ของตนเสียก่อน คือหากเป็นฆราวาส ก็จะต้องรักษาศีล ๕ เป็นอย่างน้อย หากเป็นสามเณร ก็จะต้องรักษาศีล ๑๐ หากเป็นพระ ก็จะต้องรักษาศีล ปาติโมกข์ ๒๒๗ ข้อให้บริบูรณ์ ไม่ให้ขาดและต่างพร้อย จึงจะสามารถทำ จิตให้เป็นฌานได้

หากศีลยังไม่มั่นคง ย่อมเจริญญาณให้เกิดขึ้นได้โดยยาก เพราะศีล
ย่อมเป็นบาทฐาน (เป็นกำลัง) ให้เกิดสมาธิขึ้น

อานิสงส์ของสมาธินั้น มากกว่าการรักษาศีลอย่างเทียบกันไม่ได้
ซึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสว่า “แม้ได้อยู่สมทบที่เป็นภิกษุ รักษาศีล ๒๒๗ ข้อ
ไม่เคยขาด ไม่ต่างพร้อยมานานถึง ๑๐๐ ปี ก็ยังได้บุญกุศลน้อยกว่า ผู้ที่
ทำสมาธิเพียงให้จิตสงบ นานเพียงชั่วไก่กระพือปีก ช่างกระดิกหู” คำว่า
“จิตสงบ” ในที่นี้ หมายถึงจิตที่เป็นอารมณ์เดียวเพียงชั่ววูบ ที่พระท่าน
เรียกว่า “ขณิกสมาธิ” คือสมาธิเล็กๆ น้อยๆ สมาธิแบบเด็กๆ ที่เพิ่งหัด
ตั้งไข่ คือหัดยืนแล้วก็ล้มลง แล้วก็ลุกขึ้นยืนใหม่ ซึ่งเป็นอารมณ์จิตที่ยัง
ไม่ตั้งมั่น สงบวูบลงเล็กน้อย แล้วก็รักษาไว้ได้ ซึ่งยังห่างไกลต่อการที่จิต
ถึงขั้นเป็นอุچارสมาธิและฌาน

แม้กระนั้นก็ยังมียานิสงส์มากมายถึงเพียงนี้ โดยหากผู้ใด จิตทรง
อารมณ์อยู่ในขั้น ขณิกสมาธิ แล้วบังเอิญตายลงในขณะนั้น อานิสงส์นี้
จะส่งผลให้ไปบังเกิดในเทวโลกชั้นที่ ๑ คือชั้น จาตุมหาราชิกา หากจิตยึด
ไตรสรณคมน์ มีพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นที่พึ่งอันสูงสุดด้วย
ก็เป็นเทวดาชั้นที่ ๒ คือ ดาวดึงส์

สมาธินั้นมีหลายขั้นตอน ระยะเวลาที่จะเป็นฌาน (อัปนาสมาธิ)
ก็คือขณิกสมาธิ และอุچارสมาธิ ซึ่งอานิสงส์ส่งให้ไปบังเกิดในเทวโลก ๖
ชั้น แต่ยังไม่ถึงชั้นพรหมโลก สมาธิในระดับ อัปนาสมาธิ หรือฌานนั้น
มีรูปฌาน ๔ และอรุณฌาน ๔ ซึ่งล้วนแต่ส่งผลให้ไปเกิดในพรหมโลก
รวม ๒๐ ชั้น แต่จะเป็นชั้นใด ย่อมสุดแล้วแต่ความละเอียดประณีต ของ
กำลังฌานที่ได้ (เว้นแต่พรหมโลกชั้นสุทธาวาส คือชั้นที่ ๑๒ ถึง ๑๖ ซึ่ง
เป็นที่เกิดของพระอนาคามีบุคคลโดยเฉพาะ) เช่น รูปฌาน ๑ ส่งผลให้
บังเกิดในพรหมโลกชั้นที่ ๑ ถึงชั้นที่ ๓ สุดแล้วแต่ความละเอียดประณีต
ของกำลังฌาน ๑ เป็นต้น

ส่วนอรุปรมาณชั้นสูงสุด ที่เรียกว่า “แนวสัตยภูนาสัตยภูยตนะ” นั้น ส่งผลให้บังเกิดใน พรหมโลกชั้นสูงสุด คือชั้นที่ ๒๐ ซึ่งมีอายุยืนยาวถึง ๘๔,๐๐๐ มหากัป เรียกกันว่า นิพพานพรหม คือ นานเสียจนเกือบหาเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดมิได้ จนเป็นที่หลงผิดเข้าใจผิดกันว่าเป็นนิพพาน

การทำสมาธิ เป็นการสร้างบุญกุศลที่ยิ่งใหญ่ ลงทุนน้อยที่สุด เพราะไม่ได้เสียเงินเสียทอง ไม่ได้เหน้อยยากต้องแบกหามแต่อย่างใด เพียงแต่ค่อยเพียรระวังรักษาสติ ค้มครองจิตมิให้แผ่สลายไปสู่อารมณ์อื่นๆ โดยให้ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียวเท่านั้น การทำทานเสียอีก ยังต้องเสียเงินเสียทอง การสร้างโบสถ์ วิหาร ศาลาโรงธรรม ยังต้องเสียทรัพย์ และบางทีก็ต้องเข้าช่วยแบกหามเหน้อยกาย แต่ก็ได้บุญน้อยกว่าการทำสมาธิอย่างเทียบกันไม่ได้

อย่างไรก็ดี การเจริญสมถภาวนา หรือสมาธินั้น แม้จะได้บุญอานิสงส์มากมายมหาศาลอย่างไร ก็ยังไม่ใช่บุญกุศลที่สูงสุดยอดในพระพุทธศาสนา หากจะเปรียบกับต้นไม้ ก็เป็นเพียงเนื้อไม้เท่านั้น การเจริญวิปัสสนา (การเจริญปัญญา) จึงจะเป็นการสร้างบุญกุศลที่สูงสุดยอดในพระพุทธศาสนา หากจะเปรียบ ก็เป็นแก่นไม้โดยแท้

(๒) วิปัสสนาภาวนา (การเจริญปัญญา)

เมื่อจิตของผู้บำเพ็ญตั้งมั่นในสมาธิ จนมีกำลังดีแล้ว เช่น อยู่ในระดับฌานต่างๆ ซึ่งจะเป็นฌานระดับใดก็ได้ แม้แต่จะอยู่แค่เพียงอุปปจารสมาธิ จิตของผู้บำเพ็ญเพียรก็ย่อมมีกำลัง และอยู่ในสภาพที่นิ่มนวลควรแก่การเจริญวิปัสสนาต่อไปได้

อารมณ์ของวิปัสสนานั้น แตกต่างไปจากอารมณ์ของสมาธิ เพราะสมาธินั้น มุ่งให้จิตตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่งแต่เพียงอารมณ์เดียว โดยแน่วหนึ่งอยู่เช่นนั้น ไม่นึกไม่คิดอะไรๆ

แต่ วิปัสสนา ไม่ใช่การให้จิตตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียวหนึ่งอยู่ เช่นนั้น แต่เป็นจิตที่คิดใคร่ครวญ หาเหตุและผล ในสภาวะธรรมทั้งหลาย และสิ่งที่เป็นอารมณ์ของวิปัสสนานั้น มีแต่เพียงอย่างเดียว ก็คือ “ขันธ ๕” ซึ่งนิยมเรียกกันว่า “รูป-นาม” โดยรูป มี ๑ ส่วนนามนั้น มี ๔ คือ เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ

ขันธ ๕ ดังกล่าว เป็นเพียงอุปาทานขันธ เพราะแท้จริงแล้วก็ เป็นแต่เพียงสังขารธรรม ที่เกิดขึ้นเนื่องจากการปรุงแต่ง แต่เพราะอวิชชา คือ ความไม่รู้เท่าทันสภาวะธรรม จึงทำให้เกิดความยึดมั่นถือมั่น ด้วยอำนาจอุปาทานว่า เป็นตัวเป็นตนและของตน การเจริญวิปัสสนา ก็โดยมีจิตพิจารณา จนรู้แจ้งเห็นจริงว่า สภาวะธรรมทั้งหลาย อันได้แก่ขันธ ๕ นั้น ล้วนมีอาการเป็นพระไตรลักษณ์ คือเป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา โดย...

(๑) อนิจจัง คือ ความไม่เที่ยง คือสรรพสิ่งทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์ สิ่งของ สมบัติ เพชร หิน ดิน ทราย และรูปร่างของเรา ล้วนแต่ไม่เที่ยงแท้แน่นอน เมื่อมีเกิดขึ้นแล้ว ก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา เพียงแต่จะช้าหรือเร็วเท่านั้น ไม่อาจจะให้ตั้งมั่นทรงอยู่ในสภาพเดิมได้ เช่น คน และสัตว์ เมื่อมีการเกิดขึ้นแล้ว ก็มีการเจริญเติบโตเป็นหนุ่มสาว และเฒ่าแก่ จนตายไปในที่สุด ไม่มีเว้นไปได้ทุกผู้คน แม้แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระอรหันต์เจ้าทั้งหลาย พรหม และเทวดา ฯลฯ

สรรพสิ่งทั้งหลายอันเนื่องมาจากการปรุงแต่ง ที่เรียกว่า อุปาทาน-ขันธ ๕ เช่น รูปร่าง ล้วนแต่เป็นแร่ธาตุต่างๆ มาประชุมรวมกัน เป็นหน่วยเล็กๆ ของชีวิตขึ้นก่อน ซึ่งเล็กจนตาเปล่ามองไม่เห็น เรียกกันว่า “เซลล์” แล้วบรรดาเซลล์เหล่านั้น ก็มาประชุมรวมกัน เป็นรูปร่างของคน และสัตว์ขึ้น ซึ่งหน่วยชีวิตเล็กๆ เหล่านี้ก็มีมีการเจริญเติบโต และแตกสลายไป แล้วเกิดของใหม่ขึ้นแทนที่อยู่ตลอดเวลา ล้วนแล้วแต่เป็นอนิจจัง ไม่เที่ยงแท้แน่นอน

(๒) ทุกข์ ได้แก่ “สภาพที่ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้” ทุกข์ ในที่นี้มีได้หมายความว่า เป็นความทุกข์กายทุกข์ใจเท่านั้น แต่การทุกข์กายทุกข์ใจ ก็เป็นลักษณะส่วนหนึ่งของ ทุกข์ ในที่นี้ สรรพสิ่งทั้งหลาย อันเป็นสิ่งขารธรรม เมื่อเกิดขึ้นแล้ว ก็ไม่อาจที่จะทรงตัวตั้งมั่นทนทานอยู่ในสภาพนั้นๆ ได้ตลอดไป แต่จะต้องเปลี่ยนแปลงไป เพียงแต่จะช้าหรือเร็วเท่านั้น เมื่อได้เกิดมาเป็นเด็ก จะให้ทรงสภาพเป็นเด็กๆ เช่นนั้นตลอดไปหาได้ไม่ จะต้องเปลี่ยนแปลงไปเป็นหนุ่มและสาว แล้วก็เฒ่าแก่ จนในที่สุดก็ต้องตายไป แม้แต่ขันธที่เป็นนามธรรม อันได้แก่ เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ก็ไม่มีสภาพทรงตัว เช่น ขันธที่เรียกว่า เวทนา อันได้แก่ความสุขกาย สุขใจ ทุกข์กาย ทุกข์ใจ และไม่สุขไม่ทุกข์ ซึ่งเมื่อมีอารมณ์อย่างใดดังกล่าวเกิดขึ้น แล้วจะให้ทรงอารมณ์เช่นนั้นตลอดไป ย่อมเป็นไปไม่ได้ นานไป อารมณ์เช่นนั้น หรือเวทนาเช่นนั้น ก็ค่อยๆ จางไป แล้วเกิดอารมณ์ใหม่ชนิดอื่นขึ้นมาแทน

(๓) อนัตตา ได้แก่ “ความไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่สิ่งของ” โดยสรรพสิ่งทั้งหลาย อันเนื่องมาจากการปรุงแต่ง ไม่ว่าจะเป็น “รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ” ล้วนแต่เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย เช่น รูปขันธ ย่อมประกอบขึ้นด้วยแร่ธาตุต่างๆ มาประชุมรวมกันเป็นกลุ่มก้อน เป็นหน่วยชีวิตเล็กๆ ขึ้นก่อน เรียกในทางวิทยาศาสตร์ว่า “เซลล์” แล้วเซลล์เหล่านั้นก็ประชุมรวมกันเป็นรูปใหม่ขึ้นจนเป็นรูปกายของคนและสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งพระท่านรวมเรียกหยาบๆ ว่า เป็นธาตุ ๔ มาประชุมรวมกัน โดยส่วนที่เป็นของแข็ง มีความหนักแน่น เช่น เนื้อ กระดูก ฯลฯ เรียกว่า ธาตุดิน ส่วนที่เป็นของเหลว เช่น น้ำเลือด น้ำเหลือง น้ำลาย น้ำดี น้ำปัสสาวะ น้ำไขข้อ น้ำมูก น้ำลาย ฯลฯ รวมเรียกว่า ธาตุน้ำ ส่วนสิ่งที่ให้พลังงาน และอุณหภูมิในร่างกาย เช่น ความร้อน ความเย็น เรียกว่า ธาตุไฟ

ส่วนธรรมชาติที่ทำให้เกิดความเคลื่อนไหว ความตั้งมั่น ความเคร่ง ความตึง และบรรดาสิ่งเคลื่อนไหวไปมาในร่างกาย เรียกว่า ธาตุลม (โดยธาตุ ๔ ดังกล่าวนี้นี้ มิได้มีความหมายอย่างเดียวกับคำว่า “ธาตุ” อันหมายถึงแร่ธาตุในทางวิทยาศาสตร์) ธาตุ ๔ หยาบๆ เหล่านี้ ได้มาประชุมรวมกันขึ้น เป็นรูปกายของคน สัตว์ และสรรพสิ่งทั้งหลาย เพียงชั่วคราวเท่านั้น เมื่อนานไปก็ย่อมเปลี่ยนแปลง แล้วแตกสลาย กลับคืนไปสู่สภาพเดิม โดยส่วนที่เป็นดิน ก็กลับไปสู่ดิน ส่วนที่เป็นน้ำ ก็กลับไปสู่น้ำ ส่วนที่เป็นไฟ ก็กลับไปสู่ไฟ ส่วนที่เป็นลม ก็กลับไปสู่ความเป็นลม ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตนของคนและสัตว์ที่ไหนแต่อย่างใด จึงไม่อาจจะยึดมั่นถือมั่นรูปกายนี้ว่า เป็นตัวเราของเรา ให้เป็นที่พึ่งอันถาวรได้

สมาธิ ย่อมมีกรรมฐาน ๔๐ เป็นอารมณ์ ซึ่งผู้บำเพ็ญอาจจะใช้กรรมฐานบทใดบทหนึ่ง ตามแต่ที่ถูกต้องแก่จริตนิสัยของตน ก็ย่อมได้

ส่วนวิปัสสนานั้น มีแต่เพียงอย่างเดียว คือมีขันธ ๕ เป็นอารมณ์เรียกสั้นๆ ว่า มีแต่รูปกับนามเท่านั้น ขันธ ๕ นั้นได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสภาวะธรรม หรือสังขารธรรม อันเกิดขึ้นเนื่องจากการปรุงแต่ง เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็ไม่เที่ยง ทนอยู่ในสภาพเช่นนั้นไม่ได้ และไม่ใช่อะไรที่ไม่ใช่ตนแต่อย่างใด **อารมณ์ของวิปัสสนานั้น เป็นอารมณ์จิตที่ใคร่ครวญหาเหตุและผล ในสังขารธรรมทั้งหลาย** จนรู้แจ้ง เห็นจริงว่า เป็นพระไตรลักษณ์ คือเป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา และเมื่อใดที่จิตยอมรับสภาพความเป็นจริงว่า เป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา เรียกว่าจิตเข้าสู่กระแสธรรม ตัดกิเลสได้

ปัญญาที่จะเห็นสภาพความเป็นจริงดังกล่าว ไม่ใช่แต่เพียงปัญญาที่นึกคิดและคาดหมายเอาเท่านั้น แต่ย่อมมีตาวิเศษ หรือตาในอย่างที่ว่าพระท่านเรียกว่า “ญาณทัสสนะ” เห็นเป็นเช่นนั้นจริงๆ

ซึ่งจิตที่ได้ผ่านการอบรมสมาธิมา จนมีกำลังดีแล้ว ย่อมมีพลังให้เกิดญาณทัสสนะ หรือปัญญาที่รู้แจ้งเห็นจริงดังกล่าวได้ เรียกกันว่า “สมาธิอบรมปัญญา” คือสมาธิ ทำให้วิปัสสนาญาณเกิดขึ้น และเมื่อวิปัสสนาญาณได้เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถ่ายทอดนิกเลศให้เบาบางลง จิตย่อมจะเบาและใสสะอาด บางจากกิเลสทั้งหลายไปตามลำดับ สมาธิจิตก็จะยิ่งก้าวหน้าและตั้งมั่นมากยิ่งขึ้น ขึ้นไปอีก เรียกว่าเป็น “ปัญญาอบรมสมาธิ” ฉะนั้น ทั้ง สมาธิและวิปัสสนา จึงเป็นทั้งเหตุและผลของกันและกัน และอุปการะซึ่งกันและกัน จะมีวิปัสสนาปัญญาเกิดขึ้น โดยขาดกำลังสมาธิสนับสนุนมิได้เลย อย่างน้อยที่สุดก็ต้องใช้กำลังของฌนิกสมาธิเป็นบาทฐานในระยะแรกเริ่ม สมาธิจึงเปรียบเหมือนกับหินลับมีด ส่วนวิปัสสนานั้น เหมือนกับมีดที่ได้ลับกับหินคมดีแล้ว ย่อมมีอำนาจถากถางตัดฟัน บรรดากิเลสทั้งหลาย ให้ขาดและพังลงได้

อันสังขารธรรมทั้งหลายนั้น ล้วนแต่เป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน ไม่ใช่คน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่ตัวเราของเราแต่อย่างใด ทุกสรรพสิ่งล้วนแล้วเป็นแค่ ดิน น้ำ ลม และไฟ มาประชุมรวมกันชั่วคราว ตามเหตุตามปัจจัยเท่านั้น ในเมื่อจิตได้เห็นความเป็นจริงเช่นนี้แล้ว จิตก็จะคลายจากอุปาทาน คือ ความยึดมั่นถือมั่น โดยคลายกำหนดในลาภ ยศ สรรเสริญ สุขทั้งหลาย ความโลภ ความโกรธ และความหลง ก็จะไปเบาบางลงไปตามลำดับปัญญาญาณ จนหมดสิ้นจากกิเลสทั้งหมด บรรลุซึ่งพระอรหัตผล

ฉะนั้น การที่จะเจริญวิปัสสนาภาวนาได้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพยายามทำสมาธิให้ได้เสียก่อน หากทำสมาธิยังไม่ได้ (อย่างน้อยที่สุดจะต้องได้ฌนิกสมาธิ) ก็ไม่มีทางที่จะเกิดวิปัสสนาปัญญาขึ้น สมาธิจึงเป็นเพียงบันไดขั้นต้น ที่จะก้าวไปสู่การเจริญวิปัสสนาปัญญาเท่านั้น ซึ่งพระพุทธองค์ได้ทรงตรัสไว้ว่า

“ผู้ใดแม้จะทำสมาธิ จนจิตเป็นฌานได้นานถึง ๑๐๐ ปี และไม่เสื่อม ก็ยังได้บุญน้อยกว่าผู้ที่มองเห็นความเป็นจริงที่ว่า สรรพสิ่งทั้งหลาย อันเนื่องมาจากการปรุงแต่ง ล้วนแล้วแต่ เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แม้จะเห็นเพียงชั่วขณะจิตเดียวก็ตาม”

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า วิปัสสนาภาวนา นั้นเป็นสุดยอดของการสร้าง บุญบารมีโดยแท้จริง และการกระทำก็ไม่ได้เหนื่อยยากลำบาก ไม่ต้องแบกหาม ไม่ต้องลงทุนหรือเสียทรัพย์แต่อย่างใด แต่ก็ได้กำไรมากที่สุด

เมื่อเปรียบเทียบให้ทานเช่นกับกรวดและทราย ก็เปรียบวิปัสสนา ได้กับเพชรน้ำเอก ซึ่งทาน ย่อมไม่มีทางที่จะเทียบศีล ศีล ก็ไม่มีทางที่จะเทียบกับสมาธิ และสมาธิ ก็ไม่มีทางที่จะเทียบกับวิปัสสนา

แต่ตราบไต่ที่เราทำทั้งหลาย ยังไม่ถึงฝั่งพระนิพพาน ก็ต้องเก็บเล็กผสมน้อย โดยทำทุกๆ ทาง เพื่อความไม่ประมาท โดยทำทั้งทาน ศีล และภาวนา สุดแต่โอกาสจะอำนวยให้

จะถือว่าการเจริญวิปัสสนาภาวนานั้นลงทุนน้อยที่สุด แต่ได้กำไรมากที่สุด ก็เลยทำแต่วิปัสสนาอย่างเดียว โดยไม่ยอมลงทุนทำบุญให้ทาน ใดๆ ไร้เลย เมื่อเกิดชาติหน้า เพราะเหตุที่ยังไม่ถึงฝั่งพระนิพพาน ก็เลยมีแต่ปัญญาอย่างเดียว ไม่มีจะกินจะใช้ ก็เห็นจะเจริญวิปัสสนาให้ถึงฝั่งพระนิพพานไปไม่ได้เหมือนกัน

อนึ่ง พระพุทธองค์ได้ตรัสเอาไว้ว่า “ผู้ใดมีปัญหา พิจารณาจนจิตเห็นความจริงว่า ร่างกายนี้เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน คน สัตว์ แม้จะนานเพียงชั่วข้ามยกหูขึ้นกระดิก ก็ยังดีเสียกว่า ผู้ที่มีอายุยืนยาวถึง ๑๐๐ ปี แต่ไม่มีปัญญาเห็นความเป็นจริงดังกล่าว” กล่าวคือ แม้ว่าอายุของผู้นั้นจะยืนยาวมานานเพียงใด ก็ย่อมโมฆะเสียเปล่าไปอีกชาติหนึ่ง จัดว่าเป็น “โมฆบุรุษ” คือบุรุษผู้สูญเปล่า

การเจริญสมณะและวิปัสสนาอย่างง่าย ๆ ประจำวัน

ต่อไปนี้เป็น การ เจริญสมณะและวิปัสสนาอย่างง่าย ๆ ประจำวัน ซึ่งควรจะได้ทำให้บ่อย ๆ ทำเนื่อง ๆ ทำให้มาก ๆ ทำจนจิตเป็นอารมณ์ แนบแน่น ไม่ว่าจะอยู่ในอิริยาบถใด คือ ไม่ว่าจะยืน เดิน นั่ง หรือนอน ก็คิดและใคร่ครวญถึงความเป็นจริง ๔ ประการ ดังต่อไปนี้ ซึ่งหากทำแล้ว พระพุทธองค์ตรัสว่า “จิตของผู้นั้น ไม่ห่างจากวิปัสสนา และเป็นผู้ไม่ห่างจากมรรคผลนิพพาน” คือ

(๑) มีจิตใคร่ครวญถึง **มรณัสสติกรรมฐาน หรือ มรณานุสติกรรมฐาน** ซึ่งก็คือ การใคร่ครวญถึงความตายเป็นอารมณ์ อันความมรณะนั้น เป็นธรรมอันยิ่งใหญ่ ที่ไม่มีใครสามารถที่จะเอาชนะได้ แม้แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งทรงบรรลุถึงพระธรรมอันยิ่งใหญ่ที่ไม่ตาย แต่ก็ยังต้องทรงทอดทิ้งพระสรีระร่างกายไว้ในโลก

การระลึกถึงความตาย จึงเป็นการเตือนสติให้ตื่น รีบพากเพียรชำระจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ ก่อนที่ความตายจะมาถึง พระพุทธองค์ตรัสสรรเสริญมรณัสสติว่า “มรณัสสติ (การระลึกถึงความตาย) อันบุคคลทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่ หยั่งลงสู่พระนิพพานเป็นที่สุด ฯลฯ” อันมรณัสสติกรรมฐานนั้น แม้แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระอรหันต์เจ้าทั้งหลาย ซึ่งแม้จะได้บรรลุมรรคผลแล้วก็ไม่ยอมละ เพราะยังทรงอารมณ์มรณัสสตินี้ ควบคู่ไปกับวิปัสสนา เพื่อความอยู่เป็นสุข ซึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสกับพระอานนท์ว่า “ตถาคตนี้ถึงความตาย อยู่ทุก ลมหายใจเข้าและออก ฯลฯ”

มรณัสสติกรรมฐานนั้น โดยปกติเป็นกรรมฐานของผู้ที่มีพุทธิจริต คือคนที่ฉลาด การใคร่ครวญถึงความตายเป็นอารมณ์ ก็คือการพิจารณาถึงความเป็นจริงที่ว่า ไม่ว่าจะคนและสัตว์ทั้งหลาย เมื่อมีเกิดขึ้นแล้ว ย่อมเจริญวัยเป็นหนุ่มสาว เฒ่าแก่ แล้วก็ตายไปในที่สุด ไม่อาจจะล่วงพ้นไปได้

ทุกผู้คน ไม่ว่าจะเป็นคนยากดีมีจน เด็ก หนุ่มสาว เฒ่าแก่ สูงต่ำ และเหลื่อมล้ำกันด้วยฐานะันตรศกดีอย่างใด ในที่สุดก็ทันกันและเสมอกัน ด้วยความตาย

ผู้ที่คิดถึงความตายนั้นเป็นผู้ที่ไม่ประมาทในชีวิต ไม่มัวเมาในชีวิต เพราะเมื่อคิดถึงแล้ว ย่อมเร่งกระทำความดีและบุญกุศล เกรงกลัวต่อบาปกรรมที่จะติดตามไปในภพชาติหน้า ผู้ที่ประมาทมัวเมาต่อทรัพย์สินสมบัติ ยศศักดิ์ ตำแหน่งหน้าที่นั้น เป็นผู้หลง เหมือนกับคนที่หุนหวก และตาบอด ซึ่งโบราณกล่าวต่าหนีไว้ว่า “หลงลำเนาเขาป่า กูหาพอไต่ยีน หลงยศอำนาจ ย่อมหุนหวกและตาบอด” และกล่าวไว้อีกว่า “หลงยศ ลืมตาย หลงกายลืมแก่” และความจริงก็มีให้เห็นอยู่ทุกวันนี้ ที่บางท่าน ใกล้จะเข้าโลงอยู่แล้ว ก็ยังหลงและมัวเมาในอำนาจ วาสนา ตำแหน่งหน้าที่ จนลืมไปว่า อีกไม่นาน ตนก็จะต้องทิ้งต้องจากสิ่งเหล่านี้ไป และเมื่อได้พรวดจากไปแล้ว ทุกสิ่งทุกอย่างที่ตนได้หลงมัวเมา ฝ้าแสวงหา หวงแหน เกาะแน่นอยู่นั้น ก็จะต้องสลายไปพร้อมกับความตายของตน สูญเปล่า ไม่ได้ตามติดกับตนไปด้วยเลย แล้วไม่นาน ผู้คนที่อยู่เบื้องหลัง ก็ลืมเลือนตนไปเสียสิ้น ดูเหมือนกับวันเวลาที่หลายที่ตนได้ต่อสู้มา เหนื่อยยาก ขวนขวายจนได้สิ่งดังกล่าวนั้น จะต้องโหมะและสูญเปล่าไป โดยหาสาระประโยชน์อันใดมิได้เลย

มรณัสสติกรรมฐานนั้น เมื่อพิจารณาไปนานๆ จิตจะค่อยๆ สงบ ระวังจากนิวรณ์ธรรม ๕ ประการ จนที่สุดก็เข้าถึงอุปปจารสมาธิ ซึ่งความจริงกรรมฐานกองนี้เป็นเพียงสมถภาวนา แต่ก็ใกล้กับวิปัสสนา เพราะอารมณ์จิตที่ใช้ นั้น เป็นการพิจารณาหาเหตุผล ในรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งหากพลิกการพิจารณาว่า อันชีวิตของคนและสัตว์ ตลอดจนสรรพสิ่งทั้งหลาย ไม่อาจทรงตัวตั้งมั่นอยู่ได้ เมื่อมีเกิดขึ้นแล้ว ก็ย่อมมีความตายเป็นที่สุด เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ดังนี้แล้ว ก็เป็นวิปัสสนาภาวนา

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อใกล้จะเสด็จดับขันธเข้าสู่
ปรินิพพาน อีก ๓ เดือน ได้ทรงปลงอายุสังขาร แล้วตรัสสอนพระอานนท์
พร้อมหมู่ภิกษุทั้งหลายว่า

“อานนท์ ตถาคตได้เคยบอกเธอแล้วมิใช่หรือ ว่าสัตว์จะต้อง
พลัดพรากจากของรักของชอบใจไปทั้งสิ้น สัตว์จะได้ตามปรารถนาใน
สังขารนี้แต่ที่ไหนเล่า การที่จะขอให้สิ่งที่เกิดขึ้นแล้ว เป็นแล้ว ที่มีปัจจัย
ปรุงแต่งแล้ว และที่จะต้องมีการแตกดับเป็นธรรมดาว่า อย่าฉิบหายเลย
ดังนี้ ย่อมไม่อยู่ในฐานะที่จะมีได้เป็นได้ การปรินิพพานของเราตถาคต
จักมีในกาลไม่นานเลย ถัดจากนี้ไปอีก ๓ เดือน เราจัก นิพพาน ฯลฯ
สัตว์ทั้งปวง ทั้งที่เป็นคนหนุ่ม คนแก่ ทั้งที่เป็นพาลและบัณฑิต ทั้งที่มั่งมี
และยากจน ล้วนแต่มีความตายเป็นเบื้องหน้า

เปรียบเหมือนภาชนะดิน ที่ช่างหม้อได้ปั้นแล้ว ทั้งเล็กและใหญ่
ทั้งที่สูงและที่ยังดิบ ล้วนแต่มีการแตกทำลายไปในที่สุดฉฉินใด ชีวิตแห่ง
สัตว์ทั้งหลาย ก็ล้วนแต่มีความตายเป็นเบื้องหน้าฉฉินนั้น

วัยของเราแก่ห่อหมแล้ว ชีวิตของเราริบหรี่แล้ว เราจักต้องละ
พวกเธอไป ที่พึงของตัวเอง เราได้ทำแล้ว ภิกษุทั้งหลาย เธอจงเป็นผู้
ไม่ประมาท มีสติ มีศีล มีความดำริอันตั้งไว้แล้วด้วยดี ตามรักษาซึ่งจิต
ของตนเถิด ในธรรมวินัยนี้ ภิกษุใดเป็นผู้ไม่ประมาท ก็สามารถที่จะถึง
ที่สุดแห่งทุกข์ได้”

และในวันมหาปรินิพพาน พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสปัจฉิมโอวาท
ที่เรียกกันว่า “อัปมาทธรรม” สั่งสอนพระสาวกเป็นครั้งสุดท้าย จนดู
เหมือนว่า พระธรรม ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นดี ที่ทรงสั่งสอนมานานถึง
๔๕ พรรษา ได้มาประมวลประชุมรวมกัน ในปัจฉิมโอวาทนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ตถาคตขอเตือนท่านทั้งหลายว่า สังฆารทังหลาย มีความเสื่อมเป็นธรรมดา พวกเธอจงยังประโยชน์ตน และประโยชน์ท่าน ให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทเถิด”

(๒) มีจิตใคร่ครวญถึง อสุภกรรมฐาน อสุภ ได้แก่สิ่งที่ไม่สวยไม่งาม เช่น ซากศพ คือมีจิตพิจารณาให้เห็นความเป็นจริงที่ว่า ร่างกายของคนและสัตว์ อันเป็นที่นิยมรักใคร่เสน่หา และเป็นบ่อเกิดแห่งตัณหาราคะ กามกิเลส ว่าเป็นของสวयของงาม เป็นที่เจริญตาเจริญใจ ไม่ว่าจะร่างกายของตนเองและของผู้อื่นก็ตาม แท้ที่จริงแล้วก็เป็นอนิจจัง คือไม่เที่ยงแท้แน่นอน ทุกขัง คือทนอยู่ในสภาพเช่นนั้นไม่ได้ วันเวลาย่อมพรากความสวยสดงดงาม ให้ค่อยๆ จากไป จนเข้าสู่วัยชรา ซึ่งจะมองหาความสวยงามใดๆ หลงเหลืออยู่มิได้อีกเลย

และในทันใดที่ตายลงนั้น แม้แต่ผู้ที่เคยสนิทสนมเสน่หารักใคร่อันรวมถึง สามี ภริยา และบุตรธิดา ต่างก็พากันรังเกียจในทันใด ไม่ยอมเข้าใกล้ บ้านของตนเองที่อุทิศสร้างมาด้วยความเหน้อยยาก ก็ไม่ยอมให้อยู่ ต้องรีบๆ ขนออกไปโดยไว ไว้วัด แล้วซากเหล่านั้นก็เน่าเปื่อยสลายไป เริ่มตั้งแต่เนื้อหนัง ค่อยๆ พองออก ชื้นอืด น้ำเลือดน้ำเหลืองก็เริ่มเน่า แล้วเดือดไหลออกจากทวารทั้งหลาย เนื้อหนังแตกปริ แล้วร่วงหลุดออก จนเหลือแต่กระดูก ส่งกลิ่นเน่าเหม็น เป็นที่น่าเกลียดน่ากลัว สะอิดสะเอียน หาความสวยงามน่ารักเสน่หาใดๆ มิได้เลย ทั้งไร้คุณค่าและประโยชน์ คงมีค่าแค่เป็นอาหารแก่หมู่หนอนเท่านั้น แล้วในที่สุดกระดูกก็กระจัดกระจายเรี่ยราดอยู่ตามดินและทราย แตกละเอียดผุพังเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย แล้วเปื่อยยุ่ยเป็นปุ๋ยแก่พืชผักต่อไป หาดัตถนของเราของเขานี้ไหนดมิตได้เลย สังฆารของเราในที่สุดก็เป็นเช่นนี้ ไม่มีอะไรคงเหลือไว้เลย

(๓) มีจิตใคร่ครวญถึง กายคตานุสสติกรรมฐาน บางทีเรียกกันง่าย ๆ ว่า “กายคตาสติกรรมฐาน” เป็นกรรมฐานที่มีอันสงส์มาก เพราะสามารถทำให้ละ “สักกายทฐิ” อันเป็นสังโยชน์ข้อต้น ได้โดยง่าย และเป็นกรรมฐานที่เกี่ยวกับการพิจารณาร่างกาย ให้เห็นสภาพตามความเป็นจริง ซึ่งมักพิจารณาพร้อมกับบอสุภกรรมฐาน มรณัสสติกรรมฐาน ซึ่งพระอรียเจ้าทุก ๆ พระองค์ที่จะบรรลุพระอรหัตผลได้ จะต้องผ่านการพิจารณากรรมฐานทั้ง ๓ กองนี้เสมอ มิฉะนั้นแล้วจะเป็นพระอรหันต์ในพระพุทธศาสนาไม่ได้ ทั้งนี้เพราะบรรดาสรรพกิเลสทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นความโลภ โกรธ และหลง ต่างก็เกิดขึ้นที่กายนี้ เพราะความยึดมั่นถือมั่นด้วยอำนาจอุปาทาน ว่าเป็นตัวตนและของตน จึงได้เกิดกิเลสดังกล่าวขึ้น

การพิจารณาละกิเลส ก็จะต้องพิจารณาละที่กายนี้เอง มรรค ผล และนิพพาน ไม่ต้องไปมองหาที่ไหนเลย แต่มีอยู่พร้อม ให้รู้แจ้งเห็นจริงได้ที่ร่างกาย อันกว้างคอก ยาววา และหนาตึบนี้เอง

การพิจารณาก็คือ ให้มีจิตใคร่ครวญ เห็นตามสภาพความเป็นจริงว่า อันร่างกายของคนและสัตว์ ที่ต่างก็เฝ้าทะนุถนอม ว่าสวยงาม เป็นที่สนึทเส่นหา ชมเชยรักใคร่ซึ่งกันและกันนั้น แท้จริงแล้วก็ เป็นของปฏิกุศลสกปรกโสโครก ไม่สวยไม่งาม ไม่น่ารักใคร่ทะนุถนอม เป็นบุตรเป็นคู เป็นที่บรรจุไว้ซึ่งสรรพสิ่ง ทั้งที่เป็นพืชผักและซากศพของสัตว์ ที่บริโภคเข้าไปภายในกระเพาะนั้น คือเป็นตุจูปาชา ที่รวมฝังซากศพของสัตว์ทั้งหลายนั้นเอง พืชและสัตว์ที่บริโภคเข้าไป ก็ล้วนแต่เป็นของที่สกปรก เมื่อขับถ่ายออกมาจากทวารทั้งหลาย ก็ยังเป็นของที่สกปรกโสโครก ซึ่งต่างก็พากันรังเกียจว่าเป็น “ขี้” มีสารพัดขี้ ซึ่งแม้แต่จะเหลือบตาไปมอง ก็ยังไม่อยากที่จะมอง แต่แท้ที่จริงแล้วในท้อง กระเพาะ ลำไส้ ภายในร่างกายของทุกคน ก็ยังคงมีบรรดา “ขี้” เหล่านี้บรรจุอยู่ เพียงแต่มีหนังห่อหุ้มปกปิดไว้ ทำให้ไม่สามารถมองเห็นได้จากภายนอกเท่านั้น

แต่เราท่านทั้งหลาย ก็พากันกกกอด คลึงเคล้า ฝ้าชมเชยกันขึ้น เหล่านี้ ว่าเป็นของที่สวยงาม น่ารักน่าใคร่ น่าเสน่ห์อย่างยิ่งนัก

เมื่อมีการขยับถ่ายออกจากทวารหู ก็เรียกกันว่า ขี้ของหู คือ “ขี้หู” ที่ขยับถ่ายออกทางตา ก็เรียกกันว่า “ขี้ตา” ที่ติดพันอยู่ ก็เรียกว่า “ขี้พัน” ที่ออกจากทางจมูก ก็เรียกว่าขี้ของจมูก คือ “ขี้มูก” รวมความแล้ว บรรดาสิ่งที่ขยับถ่ายออกมา พอพ้นจากร่างกาย ในทันทีนั่นเอง จากเดิม ที่เป็นของน่ารักน่าเสน่ห์ ก็กลายเป็นของที่น่ารังเกียจไปโดยพลัน กลายเป็นสิ่งที่ไม่มีใครอยากกรอกอยากเส่นหา เพราะเป็นขี้ และไม่มีใครอยากเป็นเจ้าของด้วย เมื่อไม่มีใครยอมรับเป็นเจ้าของ สิ่งที่ขยับถ่ายออกมา ทางผิวหนัง จึงหาเจ้าของมิได้ ซึ่งต่างก็โทษกันว่า “ขี้ของใครก็ไม่ทราบ” นานเข้าก็กลายเป็น “ขี้โคล” ดังนี้ เป็นต้น

นอกจากสิ่งที่ขยับถ่ายออกมา จะน่ารังเกียจดังกล่าวแล้ว แม้แต่สังขารร่างกายของคนเรา เมื่อได้แยกแยะพิจารณาไปแล้ว ก็จะเป็นความจริงที่ว่า เป็นที่ประชุมรวมกัน ของอวัยวะชิ้นต่างๆ ที่เป็น ตา หู จมูก ลิ้น กล้ามเนื้อ ปอด ตับ ม้าม หัวใจ กระเพาะอาหาร ลำไส้ หนังกิ่งผืด เส้นเอ็น น้ำเลือด น้ำเหลือง น้ำลาย น้ำตา น้ำปัสสาวะ ฯลฯ รวมเรียกกันว่า อากาโร ๓๒ ซึ่งต่างก็ห้อยแขวนระเกะระกะ ยานโตงเตง อยู่ภายใน เมื่อแยกหรือควักออกดูทีละชิ้น จะไม่มีชิ้นใด ที่เรียกกันว่า สวยงาม น่ารัก น่าพิศवासเลย กลับเป็นของที่น่าเกลียด ไม่สวย ไม่งาม ไม่น่าดู แต่สิ่งเหล่านี้ก็รวมประกอบอยู่ภายในร่างกายของเราทุกคน โดยมีหนังหุ้มห่อปกปิดอยู่โดยรอบ หากไม่มีผืนหนังหุ้มห่อ และสามารถมองเห็นภายในได้แล้ว แม้จะเป็นร่างกายของคนที่รักสุดสวาทซาใจ ก็คงจะต้องรีบเปื้อนหน้าหนี ออกสัน ขวัญหาย บางทีอาจจะต้องถึงขั้น จับไข้ไปเลย ซึ่งอาจจะต้องถึงขั้นทำพิธีปัดรังควาน เรียกขวัญกันอีก

หากจะถือว่า ความน่ารักน่าเสนาหา อยู่ที่ผืนหรือแผ่นหนังรอบกาย ก็ลองลอกออกมาดู ก็จะเห็นว่า ไม่สวยงามตรงไหนแต่อย่างใด แต่ที่นิยมยกย่อง รักใคร่ หลงกันอยู่ ก็คือผิว หรือสีของหนังชั้นนอกสุดเท่านั้น ถ้าได้ลอก หรือขูดผิวชั้นนอกสุดออก ให้เหลือแต่หนังแท้แดงๆ แล้วแม้แต่จะเป็นหนังสดสวยของนางงามจักรวาล ผู้คนก็คงจะต้องเบือนหน้าหนี จึงเป็นที่แน่ชัดว่า คนสวยคนงาม ก็คงสวยและงามกันแค่ผิวหนังชั้นนอกสุด รักและเสน่หากันที่ผิวหนัง ซึ่งเป็นของฉาบฉวยนอกกาย หาได้สวยงามน่ารักเข้าไปถึงตับ ปอด หัวใจ ม้าม กระเพาะ ลำไส้ น้ำเลือด น้ำเหลือง อูจจาอะ ปัสสาวะ ที่อยู่ภายในร่างกายด้วยไม่

ส่วนผู้ที่ผิวหรือสีของหนังดำต่าง ไม่สดใสหน้าดู ก็พยายามทา ลิปสติก แต่งหน้า ทาสี ปอกแป้ง ย้อม และดัดกันเข้าไป ให้เต่งตึง และ ออกเป็นสีสันต่างๆ แล้วก็พากันนิยมยกย่องชวนชมกันไป แท้ที่จริงแล้ว ก็เป็นความหลง โดยหลงรักกันที่แป้งและสีที่พอก หลอกให้เห็นฉาบฉวย อยู่แต่ที่ผิวภายนอกเท่านั้น เมื่อมีสติพิจารณาเห็นความเป็นจริงอยู่เช่นนี้ หากจิตมีกำลัง ก็จะทำให้วิรณ ๕ ประการ ค่อยๆ สงบระงับลง ทีละเล็ก ทีละน้อย โดยเฉพาะจิตจะไม่เดือดร้อนกระวนกระวาย แส่ส่ายไปใน อารมณ์รักๆ ใคร่ๆ ในที่สุดจิตก็จะสงบเยือกเย็นลง จนถึงขั้นอุปปจารสมาธิได้ หากสติมีกำลังพอ ก็อาจถึงขั้นปฐมฌานได้

กายคตานุสติกรรมฐานนั้น ความจริงก็เป็นเพียงสมถภาวนา ที่ทำให้จิตเป็นสมาธิได้ถึงขั้นปฐมฌาน แต่ก็เป็นสมถภาวนา ที่เจือไปด้วย วิปัสสนาภาวนา เพราะเป็นอารมณ์จิตที่ใคร่ครวญหาเหตุและผล ตาม สภาพเป็นจริงของสังขารธรรม หรือสภาวะธรรม

ซึ่งหากได้พลิกการ พิจารณาอาการ ๓๒ ดังกล่าว ให้รู้แจ้งเห็นจริงว่า อาการ ๓๒ ดังกล่าวนั้น ไม่มีการทรงตัว เมื่อมีเกิดเป็นอาการ ๓๒ ขึ้นแล้ว ก็ไม่อาจจะตั้งมั่นอยู่ได้ จะต้องเปลี่ยนแปลงไป

อาการ ๓๒ ดังกล่าวนั้น เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน ไม่ใช่คน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่ตัวเราและของเราแต่อย่างใด ร่างกาย ไม่ว่าของตนเองและของผู้อื่น ต่างก็เต็มไปด้วยความทุกข์ ดังนี้ก็เป็น วิปัสสนา

กายคตานุสสติกรรมฐาน เป็นกรรมฐานที่เมื่อได้พิจารณาไปแล้ว ก็จะทำให้เห็นความสภกโสโครกของร่างกาย จนรู้แจ้งเห็นจริงว่า ไม่น่ารัก ไม่น่าใคร่ จึงเป็นกรรมฐานที่มีอำนาจทำลายราคะกิเลส และเมื่อได้รู้แจ้ง เห็นจริงดังกล่าวนั้น เข้า จิตก็จะมีกำลัง และเกิดความเบื่อหน่ายใน ร่างกาย ทั้งของตนเองและของผู้อื่น จึงเป็นการง่ายที่ “นิพพิทาญาณ” จะเกิดขึ้น และเมื่อ “นิพพิทาญาณ” ได้เกิดขึ้นแล้ว จนมีญาณทัสสนะ เห็นแจ้งอาการพระไตรลักษณ์ว่า ร่างกายเป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน ไม่ใช่เรา ไม่ใช่เขาแต่อย่างใด จิตก็จะโน้มไปสู่ “สังขารรूपเอกชาญาณ” ซึ่งมีอารมณ์อันวางเฉย ไม่ยินดียินร้ายในร่างกาย และคลายกำหนดในรูปนามชั้น ๕ เรียกว่า จิตปล่อยวาง ไม่ยึดมั่นถือมั่น ในอนุภาทานชั้น ๕ ซึ่งจะนำไปสู่การละ “สักกายทิฐิ” อันเป็นการละ ความเห็นผิดในร่างกายนี้เสียได้ ถ้าละได้เมื่อใด ก็ใกล้ที่จะบรรลุความเป็นพระอรหันต์เจ้าเบื้องต้นในพระพุทธศาสนา คือเป็น “พระโสดาบัน” สมจริงตามที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า การเจริญพระกรรมฐานกองนี้ จะไม่ห่างจากมรรค ผล และนิพพาน

ฉะนั้น กายคตานุสสติกรรมฐาน จึงเป็นกรรมฐานเครื่องที่จะทำให้ บรรลุพระอรหันต์ได้โดยง่าย ซึ่งในสมัยพระพุทธกาล ท่านที่บรรลุแล้ว ด้วยพระกรรมฐานกองนี้มีเป็นอันมาก ในสมัยที่พระพุทธองค์ตรัสรู้ใหม่ๆ ได้เสด็จไปพบพราหมณ์สองสามีภรรยา ซึ่งมีธิดาที่สวยสุดสวย นามว่า “นางมาคัณฑิยา” พราหมณ์ทั้งสองขอบใจในพระพุทธองค์ จึงได้ออก ปากยกนางมาคัณฑิยาให้เป็นภรรยา

พระพุทธองค์ไม่ทรงรับไว้ และมองเห็นนิสัยของพราหมณ์สามีภรรยาทั้งสอง ที่จะได้บรรลุมรรคผล จึงได้ทรงแสดงธรรมให้ฟัง โดยยกเอา กายคตานุสสติกรรมฐาน ขึ้นมาเทศน์ ซึ่งได้ตรัสตำหนิโทษแห่งความสวยงามแห่งรูปกายของนางมาคัณฐิยาว่า พระพุทธองค์ทรงเห็นว่า เป็นของปฏิกูล มูตร อุท เน่าเหม็น หาความสวยงามใดๆ มิได้เลย พราหมณ์ทั้งสองพิจารณาตาม ก็ได้ดวงตาเห็นธรรม ส่วนนางมาคัณฐิยากลับผูกโกรธ ต่อมาเมื่อนางได้เป็นพระมเหสีของพระเจ้าอุเทนแห่งกรุงโกสัมพี ก็ได้จ้องล้างจองผลาญพระพุทธองค์อย่างไม่ลื้มสุด เพราะอำนาจแรงพยาบาท

อีกท่านหนึ่งก็คือ นางอภिरูปนันทา ซึ่งเป็นพระราชธิดาของพระเจ้าเชมกะศากยะ ก็จัดว่ามีรูปงามที่สุดในสมัยนั้น และพระนางทรงภาคภูมิใจหลงใหลในความงดงามของพระนางยิ่งนัก แต่ด้วยบุญบารมีที่ได้เคยสร้างสมอบรมมาแล้วเป็นอันมากในอดีตชาติ เป็นเหตุให้พระนางได้สดับพระธรรมเทศนา ของพระพุทธองค์จากพระโอรส ซึ่งได้ทรงเทศน์ กายคตานุสสติกรรมฐาน ควบคู่ไปกับ มรณัสสติกรรมฐาน แล้วทรงเนรมิตรูปกายของสาวงาม ที่งามยิ่งกว่าพระนางให้ปรากฏขึ้น ให้พระนางได้มองเห็น แล้วบันดาลให้รูปเนรมิตนั้น ค่อยๆ เจริญวัย แล้วแก่ชราทรุดโทรมลงๆ จนตายไปในที่สุด แล้วก็เน่าเปื่อย สลายไปต่อหน้าต่อตา พระนางก็น้อมนำเอาภาพนิมิตนั้น เข้ามาเปรียบเทียบกับร่างกายของพระนาง จนเห็นว่า ร่างกายอันงดงามของพระนางนั้น หาได้งามจริงไม่ ทั้งเป็นอนิจจัง และอนัตตา หาสาระแก่นสารที่พึ่งอันถาวรอันใดมิได้เลย จนพระนางได้บรรลุพระอรหัตตในขณะนั้นเอง

และนอกจากนี้ ก็ยังมีพระนางเขมาเทวี ที่ยิ่งด้วยรูปโฉม และเป็นพระมเหสีองค์หนึ่งของพระเจ้าพิมพิสาร แห่งเมืองราชคฤห์ ก็ได้บรรลุพระอรหัตตในทำนองเดียวกันนี้เอง

(๔) **มีจิตใคร่ครวญถึงธาตุกรรมฐาน** คือ นอกจากจะมีจิตใคร่ครวญถึงความเป็นจริงของร่างกายดังกล่าวมาในข้อที่ (๓) แล้ว พึงพิจารณาแยกให้เห็นความเป็นจริงที่ว่า อันที่จริงร่างกายของเราเองก็ดี ของผู้อื่นก็ดี ไม่ใช่ตัวเราของเราแต่อย่างใดเลย เป็นแต่เพียงธาตุ ๔ ที่มาประชุมเกาะกุมรวมกันเพียงชั่วคราวเท่านั้นเอง ได้แก่ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม และธาตุไฟ แล้วสิ่งเหล่านี้ ก็ทนอยู่ในสภาพที่รวมกันเช่นนั้นไม่ได้ นานไปก็เก่า แก่ แล้วแตกสลายตายไป ธาตุน้ำ ก็กลับไปสู่ความเป็นน้ำ ธาตุดิน ก็กลับไปสู่ความเป็นดิน ธาตุลม ก็กลับไปสู่ความเป็นลม และธาตุไฟ ก็กลับไปสู่ความเป็นไฟตามเดิม

เนื้อตัวร่างกายของเรา เมื่อได้แยกส่วนออกมาดูแล้วก็มิได้มีตัวตนที่ตรงไหนแต่อย่างใด เป็นเพียงแค่นื้อหนัง กระดูก ตับ ไต ใส้ กระเพาะ เส้นเอ็น พังผืด เนื้อเยื่อ มันทมอม ไขข้อ ฯลฯ มาเกาะกุมกัน ตัวตนของเราไม่มี ครั้นเมื่อแยกอวัยวะย่อยๆ ดังกล่าวออกไป จนถึงหน่วยย่อยๆ ของชีวิต คือ เซลล์เล็กๆ ที่มาเกาะกุมรวมกัน ก็จะเป็นว่าเซลล์เอง ก็เนื่องมาจากแร่ธาตุทั้งหลายซึ่งไม่มีชีวิตจิตใจ มารวมกันเป็นกลุ่มก้อนเล็กๆ ไม่มีตัวตนของเราแต่อย่างใด แม้แร่ธาตุต่างๆ นั้น ก็เนื่องมาจากพลังงานโปรตอน และอิเล็กตรอนเท่านั้น หาใช่ตัวตนของเราแต่อย่างใดไม่ ที่หลงกันอยู่ว่าตัวเราของเรา หาที่ไหนมิได้เลย ทุกสรรพสิ่ง ที่ดิ้นรนแสวงหาสะสมกันเข้าไว้ ในที่สุดก็ต้องทิ้งจาก ซึ่งป่วยการที่จะกล่าวไปถึงสมบัติที่จะนำเอาติดตัวไปด้วย แม้แต่เนื้อตัวร่างกายที่ว่าเป็นของเรา ก็ยังเอาติดตัวไปไม่ได้ และก็ เป็นความจริงที่ได้เห็นและรู้กันมานานนับล้านๆ ปี คนแล้วคนเล่า ท่านทั้งหลายที่ได้เคยยิ่งใหญ่ ด้วยอำนาจยศศักดิ์ อำนาจวาสนา และทรัพย์สมบัติในอดีตกาล จนเป็นถึงมหาจักรพรรดิ มีสมบัติที่สร้างสมมาด้วยเลือดและน้ำตาของผู้อื่นจนค่อนโลก แต่แล้วในที่สุดก็ต้องทิ้งต้องจากสิ่งเหล่านี้ไป

แม้แต่เนื้อตัวร่างกายของท่าน ที่เคยยิ่งใหญ่ จนถึงกับเป็นผู้ที่ไม่
อาจจะแตะต้องได้ แต่แล้วก็ต้องทอดทิ้งจมดินและทราย จนในที่สุดก็
สลายไป จนหาไม่พบว่า เนื้อ หนัง กระดูก ขน เล็บ ตับ ไต ใส กระเพาะ
ของท่านไปอยู่ที่ตรงไหน คงเหลืออยู่แต่สิ่งที่เป็น ดิน น้ำ ลม และไฟ ตาม
สภาพเดิมที่ก่อเกิดกำเนิดมาเป็นตัวของท่านแต่เพียงชั่วคราวเท่านั้น

แล้วตัวของเราท่านทั้งหลายก็เพียงเท่านี้ มิได้ยิ่งใหญ่เกินไปกว่า
ท่านในอดีต จะรอดพ้นจากสังขารมณีไปได้หรือ

เมื่อความเป็นจริงก็เห็นๆ กันอยู่เช่นนี้แล้ว เหตุใดเราท่านทั้งหลาย
จึงต้องพากันดิ้นรนชวนขวาย สะสมสิ่งที่ไม่ที่ที่สุดก็ต้องทิ้ง จะต้องจากไป
ซึ่งเท่ากับเป็นการทำลายวันเวลาอันมีค่าของพวกเรา ซึ่งก็คงมีไม่เกิน
คนละ ๑๐๐ ปี ให้ต้องโหมพะเสียเปล่าไป โดยหาสาระประโยชน์อันใดมิได้
เหตุใดไม่เร่งชวนขวายสร้างสมบุญบารมี ที่เป็นอริยทรัพย์อันประเสริฐ
ซึ่งจะติดตามตัวไปได้ในชาติหน้า

แม้หากสิ่งเหล่านี้จะไม่มีจริง ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ อย่างเลว
พวกเราก็เพียงเสมอตัว มิได้ขาดทุนแต่อย่างใด หากสิ่งที่พระพุทธองค์
ได้ตรัสสอนไว้มีจริง ดังที่ปราชญ์ในอดีตกาลยอมรับ แล้วเราท่านทั้งหลาย
ไม่สร้างสมบุญและความดีไว้ สร้างสมแต่ความชั่วและบาปกรรม ตามติด
ตัวไป เราท่านทั้งหลายมิขาดทุนหรือ เวลาในชีวิตของเราที่ควรจะได้ใช้
ให้เป็นประโยชน์ กลับต้องมาโหมพะเสียเปล่า ก็สมควรที่จะได้ชื่อว่า เป็น
“โหมพะบุรุษ” โดยแท้

หมายเหตุ โมงทนาสาธุกับ อาจารย์พรศิลป์ รัตนชอุเดช ผู้เอื้อเฟื้อภาพเขียนลายเส้น
ที่ได้นำมาประดิษฐ์เป็นภาพปก และใช้เป็นภาพประกอบในหนังสือเล่มนี้

ภาพโดย พรศิลป์ รัตน์ชูเดช

ชีวิตนี้น้อยนัก

ชีวิตนี้สั้นนัก แต่ชีวิตนี้สำคัญนัก เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อ เป็นทางแยก จะไปสูงไปต่ำ จะไปดีไปร้าย เลือกได้ในชีวิตนี้เท่านั้น ฟังสำนักขงจื๊อให้จงดี แล้วจงเลือกเถิด เลือกให้ดีเถิด

ชีวิตนี้จักสวัสดิ์ และชีวิตข้างหน้าก็จักสวัสดิ์ได้ ถ้ามือแห่งกรรมร้าย ไม่มาถึงเสียก่อน

มือแห่งกรรมร้ายใดๆ ก็จะเอื้อมมาถึงไม่ได้ ถ้าชีวิตนี้ ระวังให้ดีเร็วกว่า และการจะระวังให้เร็วกว่ามือแห่งกรรมนั้น จะต้องอาศัยกำลังบุญกุศล คุณงามความดีเป็นอันมาก และสมาธิเสมอ

กำลังความสามารถในการระวังมือแห่งกรรมชั่วกรรมร้าย คือ การทำดี พร้อมทั้งกาย วาจา ใจ ทุกเวลา

ผู้จะมีสติระวัง ไม่ทำความไม่ดี ทั้งกาย วาจา ใจ ได้ยิ่งกว่าผู้อื่น คือ เป็นผู้มักตั้งอุกตเวทียันเป็นกรรมสำคัญ กรรมที่จะทำคนให้เป็นคนดี มีความหวังใย ปรารถนาจะระวังรักษาผู้มีพระคุณ ไม่ให้ต้องเสียชื่อเสียง และไม่ต้องเสียทั้งน้ำใจ

ผู้มักตั้งอุกตเวทียัน จึงเป็นผู้มีกรรมเครื่องคุ้มครองให้สวัสดิ์ เครื่องคุ้มครองให้สวัสดิ์ ก็คือ คุ้มครองไม่ให้ทำความไม่ดี คุ้มครองให้ทำแต่ความดี ทั้งกาย วาจา ใจ ทุกเวลา

ชีวิตนี้สั้นนัก ฟังใช้ชีวิตนี้อย่างผู้มีปัญญา ให้เป็นทางไปสู่ชีวิตหน้าที่ยืนนาน ให้เป็นสุคติที่ไม่มีกาลเวลา หาขอบเขตมิได้ โดยยึดหลักสำคัญ คือ ความมักตั้งอุกตเวทียันต่อมารดาบิดา และต่อสถาบัน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ให้มั่นคงทุกลมหายใจเข้าออกเถิด

**รายนามผู้ร่วมบุญ มูลนิธิธรรมวิหาร ภ.ภ.ภ. พิมพ์หนังสือ
“วิธีสร้างบุญบารมี” ของสมเด็จพระสังฆราชฯ (ครั้งที่ ๓๘)**

เนื่องในวโรกาส ๘๔ พรรษามหาราชชา เสด็จมหาราชชา เสด็จมหาราชชา พ.ศ.๒๕๕๔

จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม สารี บุญดี, วุฒิพร บุญดี, ระวีวรรณ บุญดี, ธนัชชัย บุญดี, สถาพร ตันติบรรพกุล, ณัฐพัชร์ บุญดี, จิราพันธ์ บุญดี, วัณพงษ์ คนเกณฑ, สว่าง ตันติบรรพกุล, สุวรรณ ตันติบรรพกุล, เอกพล จงดีเจริญ, สุจินต์ สมณะ, โชคชัย ตันติบรรพกุล, บัระพา ราษฎร์สม, เกษฎา สมณะ, สุวิทย์ จอมทอง, อภิลิทธิ์ อนุอัน, ภาสกร สีลา, โชกุน อนุอัน

จำนวน ๓,๕๐๙ เล่ม พระสมนึก ธมฺมพนาโธ, พระฐนชัย กิตติโสภโณ, สุธินันท์ พันธธา และครอบครัว, พระมหาภคชัย ธมฺมปาลี, พระมหาอุทัย สุภัทโท, Helen Smith, Sapphire Sasiwan, Grace Kamolwan Puntha and family, เพ็ญพร วระไวย์, Amanda แพรวไพลิน Beddard และครอบครัว, บุตรี, จำกัต, สุภีร์, สมบัติ คันจันทร และครอบครัว, สุรศักดิ์ แก่นเกษ และครอบครัว, อรุณ, อุไรวรรณ พันธุ์พยุ่ง และครอบครัว, ครอบครัวเพ็งพาทย์, ครอบครัวโล่เสถียรกิจ, วิภาศิริ สุนทรชัย และครอบครัว, สุภาพ ตาเมือง และครอบครัว

จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม สุรชาติ พรหมเทศ

จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม บริษัท พิมพ์สวย จำกัด

จำนวน ๑,๘๐๐ เล่ม ปิ่นฟ้า ดอกบัว

จำนวน ๑,๖๙๐ เล่ม พงษ์ศักดิ์ สุวรรณทวีโชค, สายชล พิสิทธ์ และแม่, มณฑิณี สุวรรณทวีโชค, นิตยา สุวรรณทวีโชค, กชพัฒน์ ชุ่มเย็น และครอบครัว, กิตติพันธ์ ธนิกเศรษฐกานต์, ธนพล-ฐิชาวัฒน์ แซ่ลี, ลดาภรณ์ ครามสูงเนิน, นันทรมน ครามสูงเนิน, อารยกร ครามสูงเนิน, จิรวรรณ เดวิส, กนิษฐา เทพสุด, บุญญา บัณฑกุล, ครอบครัววิชัยพงษ์กุล, อรเพ็ญ กัญญาคำ และครอบครัว, อรจิต ศรีวาลี และครอบครัว, อรวรรณ คำสม, จุไรรัตน์ แพตระณู และครอบครัว, อੰนยพรพรรณ ไทยครองธรรม, มัทนา เลิศชำนาญสวน และครอบครัว, กัญจกณิษฐ์ มงคลพลเดช และครอบครัว, จิตตภา กตัญญวงศ์, วรณา กตัญญวงศ์, ไพรัช ผดุงศักดิ์เมธา, วิวัฒนา วงศ์ไชย, วนิดา ผดุงศักดิ์เมธา, ฉัตรชัย กลประดิษฐ์, พรพรรณ อภิชัยเฉลิมวงศ์, ธนะชัย อภิชัยเฉลิมวงศ์, เฉลิมพล อภิชัยเฉลิมวงศ์, ณัฐพล อภิชัยเฉลิมวงศ์, วิมลรัตน์ พรหมแก้วงาม, หนึ่งฤทัย ทองแจ่ม, ชนิดาภา พินสัมพันธ, อิศารัตน์ เจริญศักดิ์, อรณา แม่สุวรรณ, รติรักษ์ วัฒนถาวร, วรชมน น้อยอุบล, ธัญจิรา มงคลแก้วทรัพย์, ไพญลย์-พรทิพย์ แซ่ตั้ง และครอบครัว, สราชัย พรพิรุณทรัพย์ และครอบครัว, อภิวัฒน์ พรพิรุณทรัพย์

จำนวน ๑,๘๘๐ เล่ม ปรีณนภัทร์ ทองกู่เกียรติกุล และครอบครัว, อุษา เบญจรรววงศ์ และครอบครัว, ภัทสา อีระวานิช, นพพร ยอดบุรี, อรุณฯ สมบัติวิชาทร, สืบศักดิ์ โอฬารานิช,

อรอนงค์ โอฬารวนิช, สุปราณี โอฬารวนิช, ประสงค์ โอฬารวนิช, ศิวพร โอฬารวนิช, อรพินท์ โอฬารวนิช, สมจิตรา ไกรโกศล, วรณทนี ไกรโกศล, พิระ ไกรโกศล

จำนวน ๑,๒๐๐ เล่ม ชมรมไท่เก๊ก อุบลราชธานี

จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม ครอบครัวสุจริยากุล-อนุพงศ์ รัตนา สุพิชญา พิมพ์แพน, ศุภกิจ สุจริยากุล

จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม ศรีบุษย์ เตชาภินันท์สกุล และคณะ

จำนวน ๙๐๐ เล่ม สิริภักดิ์ เทพยศ

จำนวน ๗๐๐ เล่ม พงษ์ศักดิ์ สุดใจ จุจันท์

จำนวน ๗๐๐ เล่ม แม่บุญมา พิมพ์จรัส, ทอแสง ไปดง, วัชรินทร์ ไปดง, จันธิมา ชันอาษา, แม่วันดี พลดี, พาขริน ชันอาษา, นราภรณ์ เพิ่มศรี, วิจิตรรัตน์ พนาประจิม, ภัสตา วงศ์สาคร, ครอบครัววงศ์สาคร, วิจิตร วงศ์ตะลา, ศราวุฒิ ไชยรัตน์, พรรษา ปลายัง, รังสันต์ ภูมั่ง, สุวรรณ พลายละหาร, วาสนา มาลัย, ประทวน พลายละหาร, กิตติ วงษ์เสื่อ และครอบครัว, กิ่งดาว พรหมบุตร, ทองจันทร์ ไชยรัตน์, พ่อเมือง วงศ์ตะลา, จิตยา ชูมณฑล, ศรีัญญา พนาประจิม, อามาภรณ์ สุจิตต์เผ่าพงษ์, วรุฒิ เลิศสิน, จิรดา เลิศสิน, บุญจันทร์ บั้งมี, ดวงจันทร์ เอกมาไพศาล, นฤมล เลิศสิน, วิสุทธิ์ ปรามภรณ์พิลาส, สุภาวดี โตเต็ม และครอบครัว, ดุสิต เลิศสิน, จุฑามาศ เจริญอุทษา, พิณีกาญจน์ ลาภานันท์, วรวิช เลิศสิน, แม่หญิงมณฑาทิพย์, ประเมศวร์ เจริญอุทษา

จำนวน ๖๒๐ เล่ม สุทิน มานะจิตต์, ศุภวัชร มานะจิตต์, เร็ม คงทอง, ณรงค์ ไชยฤทธิ์, กนกทิพย์ มานะจิตต์, พลอยแพรว ไชยฤทธิ์, พุ่มขมพู ไชยฤทธิ์, ธรรมรงค์ เดชรักษา, งามสิริ เดชรักษา, วิธาน สุทธิเดช, ธันยาพร สุทธิเดช, สวัสดิ์ ภาสกนธ์, อนุชาติ ภาสกนธ์, ภาติยา ภาสกนธ์, จุฑารัตน์ สุทธิเดช, พัชวรรณ สุทธิเดช, รุจิรา สุขมา, อนงค์ คงทอง, บังอร แพงทวย

จำนวน ๖๐๐ เล่ม แม่หงษ์ แซ่ตั้ง, ไชยรงค์-ศิริพร, พงษ์พันธ์, สุพรรณิ, สโรชนี, ชยานนท์ อีระเจตภูล

จำนวน ๕๖๗ เล่ม SAKDA BENALEE

จำนวน ๕๐๐ เล่ม พระสมัคร ญาณศิริ, แม่บัวไข ญาณศิริ, สิงขร ญาณศิริ, ชุติกรณ์ มีเย็น, พิษณุพงษ์ ญาณศิริ, พลศักดิ์ ญาณศิริ, ปวีศรี ญาณศิริ, นวลศรี ญาณศิริ, บุษบา ญาณศิริ, ศรินรัตน์ มีเย็น, ตญ.และพระวี ญาณศิริ, ดช.กันตภูมิ ญาณศิริ, ศิริพร อุ่นไครต, สายัน อุ่นไครต, รอด อุ่นไครต, ศุภกร คุ่มคง, พงรรัตน์ คุ่มคง, วิไล ศรีวิริญ, ธัญทิกา สันตระกูล, ปยวรรณ ญาณศิริ, Hans Van Weegberg, ฉลวย มุมอภัย, สาธินี แสงแก้ว, ชัค บัคส์, เน่น่า บัคส์, วิดีพล เอี่ยมศักดิ์วาสนา, ชูติมา ดิษฐิเจริญ, ฉลวย มุมอภัย, กนกพร บางแ่ม, ธนกร แตนจอยหอ, ญาติา อิติปี, ปวีณรัตน์ ทินบุตร, เพ็ญฟ้า อรรถวิไล, นภา วังอินทร์, นิฐินันท์ ทิพย์สันเทียะ, Eduard, จันท์สว่าง ไชยเวทย์, ภิรมย์ กิจเชิดชู, ทัศนีย์ บุณวรรณา, พรอมลักษณ์ บุณศิริ, โสภา ขาวไธ

จำนวน ๕๐๐ เล่ม พ่ออ๋ิม แก้วคงทน, แม่ลั่น แก้วคงทน, ผกาภาค แก้วคงทน, คณิตสรณ์-ณัฐกร-ทศพร แก้วคงทน, ร.ต.ท.วีโรจน์-ระเบียบ แก้วคงทน และครอบครัว, สายพิรุณ-โชคทวี-ดช.อาณาจักร-ตญ.มนัญชยา ประสพสุขโชค, ภิรมย์-วรมา-อรุณรัตน์-สังกาศ คล้ายสุวรรณ และครอบครัว, สรรเสริญ มีชัย และครอบครัว, ต.ต.เดชา มณีวัน และครอบครัว

จำนวน ๔๕๐ เล่ม วิเชียร-อรพินธ์-ยุทธภูมิ-ศิรินทิพย์ อินตะไชย, เพชรา มั่งมุล, วินัย-วรารักษ์ วิริยะกุล, อุทัย-ลัดดา-ภาณุกร มังคละแสน, อินสอน-นิตยา มั่งมุล, บรรจง อินเหล็ก, ประภาลักษณ์ มั่งมุล, ชจรศักดิ์ พลเก่ง, ประหยัด-แก้ววรรณ-เกียง-อนุวัฒน์-มยุรี จันทร์แดง, กิตติชัย-สุภารัตน์-ยศพนธ์-ก้องภพ เพชรอินทร์เกษ, สมบูรณ์ ภูณศิริ, เตือนพิชัย ไชยวงษ์, สงกรานต์ เทียนชัย และครอบครัว, ประสิทธิ์ ปัญญานนท์ และครอบครัว

จำนวน ๔๐๐ เล่ม กัลยาณี ลัทธิ, กมลวรรณ ภูมิแสน, รุ่งนภา, นลินรำไพ, ทศนีย์ ทิพย์สูงเนิน, จุไรรัตน์ โพธิสาร, พอ.ฤทธิรงค์ ลัทธิ

จำนวน ๓๐๐ เล่ม แม่คุณดี ศรีวงษ์, วุฒิจิตร สมสุข

จำนวน ๓๐๐ เล่ม กลม เขียวสาคร, ดุสิต อุปแก้ว, อรุณี อุปแก้ว, อัญชญา อุปแก้ว, ณัฐวิทย์ อุปแก้ว, พวงชมพู มีหอม, ทศพร ถานอมกิจนุรักษ์

จำนวน ๓๐๐ เล่ม ผู้ใหญ่สุบิน-บุญมาก-หนีปัทม คุณอนันต์, สมพร สงวนฤทธิ์, ประดิษฐ์-ภัทรমন-จิรัญญา-ทพ.สิริกร เหล่าพิเชียรพงษ์, คณพศ เจริญสุข

จำนวน ๒๗๐ เล่ม ทศพร ตั้งสวัสดิ์ และครอบครัว, ธาราภรณ์-บุญเกิด เต็มพันธ์, พิรภัทร์ คำวัชรพิทักษ์, ครอบครัวศรีสะเกตุ, ครอบครัวสกุลแก้ว, กาญจนา สุวรรณพิทักษ์ และครอบครัว, วุฒิพล-สุภาพร ฉนำกลาง, วิภาพันธ์-กัลญารัตน์ ฉนำกลาง, แสงเวียน วันศรี, ละออง วันศรี, ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม

จำนวน ๒๐๐ เล่ม แก้ว ใจเย็น, ชูบ ใจเย็น, อำนาจ ใจเย็น

จำนวน ๒๐๐ เล่ม ทวาย นันทารมย์, วิภา มีนิล, วราภรณ์ นันทารมย์, ปราโมทย์ ผาน้ำคำ

จำนวน ๒๐๐ เล่ม พินิต-รัชนี-สุรพล-ณัฐทิพย์ เกตุแก้ว และครอบครัว

จำนวน ๒๐๐ เล่ม พระสีปยุตต์ ฆนทโสภโณ, ขนิษฐา ศิลป์-มณฑล-ตญ.พณัฐชัญญ์-ตญ.มธุวีณา ค้ายพร้อม, แม่กุฬา อินเรือน, แม่สุนีย์ ค้ายพร้อม, รุ่งนภา เวฬุวนารักษ์, มนต์ วัฒนเวศวิบูลย์, ดวงจันทร์ สุจริตต์, ทินกร-มยุรฉัตร-ดช.กิจสุขวัฒน์ ศรีไชยเจริญวงศ์, จำปา จันทร์ดี, ต.ต.หญิง มารศรี คงเมือง, อนุชา-ยุพาพร-ตญ.ปวรรัตน์-ตญ.ธัญพร อรุณประเสริฐกุล, บุปผา รักษาเกียรติ, เรณู พิมพ์, รัฐนันท์-ดช.ธนดล-ตญ.จิตาภา แก้วเข็ม, ร้านน้องเป้-น้องประตู่หน้า 2 พิษณุโลก, ดุษฎี-นพรัตน์ นาคประเสริฐ, อัญชลี สีสุว, พ.ต.ท.บุญชอบ ทองแข, สิริภัทร ทองแข, สมพร เจียทา, นภาพร ปิ่นจินดา, มัทนา พักทอง, ปราณี เงินจันทร์, เต็มทรัพย์ สูงศรี, พนิดา อยู่บ้านคลอง, เฉลา แจ่มแจ้ง, ธเนศ ธนาวิษิตฤกษ์

จำนวน ๑๘๐ เล่ม AKARAPONG BUNTHAEWG

จำนวน ๑๘๐ เล่ม จินตนา มิทเชลล์

จำนวน ๑๘๐ เล่ม ธนพจน์ อุดมเวช

จำนวน ๑๖๙ เล่ม ไกรสร ชูแก้ว และชาวตราด

จำนวน ๑๓๕ เล่ม สมใจ พรทิพย์ พุ่มจันทร์

จำนวน ๑๐๐ เล่ม เทอดศักดิ์-เพ็ญญา เจริญกิตติคุณกุล, เพ็ญพิชชา-พัชชาภา เจริญกิตติคุณกุล • เสิญญาภัก พุทธา และครอบครัว • ไชยาการ โพธิ์มน • กรชนก เนื้อน้อย และครอบครัว • กิตติศักดิ์ ศรีสงคราม และครอบครัว, ยูพาพร ทองทราย และครอบครัว • ซานิตย์-นวลละอ-สันติภาพ-ดช.เศกสรร เทพศิริ • นันต์ฉัตร สุกุลก้องอัมพร และครอบครัว • พ.ต.ท.พงศ์แก้ว ชื่นดา และครอบครัว • พ่อขาว-แม่สี วงศ์वाल • ศุภกฤต บุญจินนา • สมพร อิ่มฤทัย และครอบครัว • อาคม เพชรรัตน์

จำนวน ๙๙ เล่ม เมธี มาตรี • สุชาติดา ล้วน ไปแก้ว • อาทิพร คาร์กิลล์ • อ่าพล หงษา • อุษณีย์ ศรีพาเพลิน

จำนวน ๙๐ เล่ม ADAM TOH • วิฑิตาภา โบเวีส • พิไลวรรณ ปุ่มเป้า • รัตติกร ทับพิมล • ศิมาพร ซาติไกรบัญชา • ศุภวัฒน์ คำลือ • สมหมาย คงสมบูรณ์ • สุริญา ไค้สูงเนิน • อภัยวงศ์ โขงรัมย์

จำนวน ๘๐ เล่ม สรคุปต์-มณีรัตน์-ณัฐกานต์ บุญเกษม

จำนวน ๘๐ เล่ม สันติศักดิ์ สมองผล, ปราณีย์ เรืองสำราญ, โยธิน-สุพัตรา สมองผล, บุญยงค์ สมองผล, นกเล็ก สมองผล

จำนวน ๖๐ เล่ม กิตติยาพร เอี่ยมประไพ

จำนวน ๖๐ เล่ม สุภาวดี ศิริเดช และครอบครัว, ดช.ภูรินทร์ เจือจาง

จำนวน ๕๕ เล่ม สมศักดิ์ สุขะปุ่นพันธ์

จำนวน ๕๐ เล่ม แคทลียา ศิริวงศ์ • กัณตพล วาดเขียน • ครอบครัวกิ่งรัตน์ • คำ-พองคำ ถิ่นจอม • จารุวรรณ อัศววิรุฬห์ฤทธิ์ • นกตล แนนนิล และครอบครัว, ปารวี จินทอง และครอบครัว • พงษ์ธร ทองไพจิตร และครอบครัว • พิษณุ ชลสวัสดิ์, ลัดดาวัลย์ ชลสวัสดิ์, ตญ.ละอองดาว ชลสวัสดิ์, ตญ.ดุจดาว ชลสวัสดิ์ • มาลี-ศกวรรณ วรวัชรานนท์ • ลับ-เจียม แก่งทอง • ศราวดี-เนตรนารี พุกรอด • ศักดิ์ดา-สุภาวีณี นาลีสม, อีรางค์ นาลีสม, ธนชิต นาลีสม • ศิริพร ศิริวงศ์ • สมใจ-เชย ทองไพจิตร • สุมาลี-วีระชัย เพชรชู และครอบครัว

จำนวน ๔๕ เล่ม เลิศพร พิพิธพันธ์พิพิธ • แม่รัง จันทร์สว่าง • ชลธิชา เหล่าลาภ • อัครชนก จกรกรณ • วราพร สุขพรรณเจริญ • วิจิตร สุภาวดี ชินราช • อภิมย์ มีลา • อัศจรรย์พร สมหวัง

จำนวน ๔๐ เล่ม ธนพ ชัยวัฒน์ธรรารท • นคร-อวารณ์ คงปรีชา, โกวิท-ศิริยุคล คงปรีชา
• มารุชย์ อติศัพท์ และครอบครัว

จำนวน ๓๖ เล่ม ไพฑูรย์ บุผาตา

จำนวน ๓๐ เล่ม กฤษณ์มนต์ พรหมสถิตย์ • ณัฐพัช ใจกว้าง • พิรัชพงศ์-ณัฐกรณ์ เชิงชาญกิจ

จำนวน ๒๐ เล่ม กริทธิ อัญกุล และครอบครัว • กฤษณา ภูมิสัย และครอบครัว •
กษิต์เดช รลิตานนท์ • จักรี อยู่ประเสริฐ และครอบครัว • จันดี วงศ์वाल • จำเรณวิทย์-
น้ำอ้อย • จิราพร รลิตานนท์ • ชาลยชัย ทองอยู่เจริญ • ญาณทัศน์ คำวิชาติ • ณรงค์ชัย รลิตานนท์
• ณัชชา รลิตานนท์ • ดำรงค์ พรหมสวัสดิ์ • ทรงฤทธิ์ ชักชะโร • ทิพย์ประภา เกาะกากลาง
ธีระกุล พุกพอกสิน • นีรัตดา เกาะกากลาง • บัณฑิต ทองพูล และครอบครัว • บารมี ศรีสวัสดิ์
• ปกิตตา กลิ่นหอม และครอบครัว • ปทุมทิพย์ ศรีเจริญ • ประเยาว์ มั่นคง • พงษ์ศักดิ์ แก้วกลาง
และครอบครัว • พนาวัน พันสวัสดิ์ • พิเชษฐ มีมานาน • พิทักษ์ เกาะกากลาง • ไพโรจน์-
ปราณี กิจอุดมอนันต์ และครอบครัว • ยอดขวัญ-รัชนี-ขวัญชนก มุ่งวัฒนา • วันชัย พงศ์สวัสดิ์
และครอบครัว • วิวรรธน์ ไชยรัตน์ • วิชาคิณี คิตติ • สมเกียรติ วงศ์वाल และครอบครัว •
สายันต์-วรรณ แก้วแจ่ม • สำเร็จ-อรนุช เตือนคล้าย • สิทธิณี นามอาษา • สุเทพ เรืองเวช
และครอบครัว • สุธรรม สุเมธิกรู • อนนต์ เกตรา และครอบครัว • เอนก สุธาโกชน •
อุบล-บุญลือ แก้วรอด และครอบครัว

จำนวน ๑๘ เล่ม จริญญา-บานเย็น ชนะกุล

จำนวน ๑๐ เล่ม แม่นาง จำปาเกตู และครอบครัว • ชนิษฐา ทองคำ และครอบครัว •
จรัสพงศ์ พรหมรักษา • จุฑาภา พิทักษ์ • จุฑามาศ พิทักษ์ • ดาวน้อย ชัยมงคล และครอบครัว
• นิรมิตร อินทร์จันทร์ และครอบครัว • บรรเยื่อน เปี่ยมเจริญ • ประดับ วงษ์สุริยา •
ประสิทธิ์ จำปาเกตู • พิชัย ก้อนทอง และครอบครัว • พิมพา พงษ์โนรี • ภาณุวัฒน์ พิทักษ์
รุ่งฤดี เอียดคง • วชิระ ชุมเสนา • ศรีนทร ยังศิริ • สมเกียรติ ประเสริฐจินดา • สมใจ ทองวิชาติ
อภินันต์ พิทักษ์ • อรรถชัย มีลาย และครอบครัว

จำนวน ๙ เล่ม ชุตินา เหา้บุตร • ดอกไม้ ไค้สูงเนิน • ดรีภพ เหา้บุตร • ทวี ทองจิต
• ภาวภัทร์ ไค้สูงเนิน • สุภาวดี เหา้บุตร

จำนวน ๕ เล่ม เสมา วงษ์ของ • แสง บุญประสิทธิ์ • กาญจนา พงษ์โนรี • จันทรินภา
บุญประสิทธิ์ • ดช.ณัฐชนน โอสธ • ดช.สุภรัตน์ คำบุญเรือง • ดญ.ณัฐธิดา พงษ์โนรี •
ทองริ้ว คำบุญเรือง • นริศรา วงษ์ของ • บรรเจิต ศรีวิไลย์ และครอบครัว • พรดีรภาพ พิมพัสรี
พิลดา พงษ์โนรี • มะลิวัลย์ บุญประสิทธิ์ • ราพรรณ บุญประสิทธิ์ • ลำเอียง บุญประสิทธิ์ •
วีระชัย คำแท้ง • สุวดี คำบุญเรือง • สมนึก สดาวีวัฒน์

จำนวน ๒,๗๐๒ เล่ม ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม